

(12).

THEODOR. PETRI CAELSI,

COLLEGII MEDICORUM BRUXELLENSIUM

SOCII,

RATIO

OCCURRENDI MORBIS

A

MINERALIUM ABUSU

PRODUCI SOLITIS.

ACCEDIT

LUCAS DORASCENTIUS,

DE

USU CHALYBIS ATQUE MERCURII

IN OBSTRUCTIONE CURANDA.

ROMÆ

Apud Petrum Sabeundi.

M, DCC, LXXXIII,

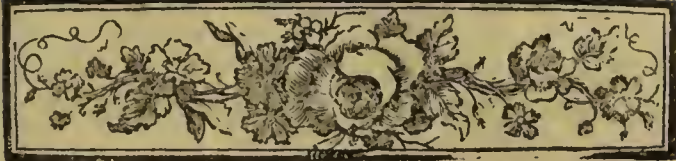
MULTA CORPORA EADEM, ET MEDICAMENTA,
ET VENENA SUNT. *Boerh. Præl.*

308936

P R Æ F A T I O.

*Cuncta infortunia quemcun-
que recordantem infelicitatis
communis subit miseratio ;
quantas enim clades sola mi-
neralia hominibus cæterisque
animalibus quotidie inferunt ,
dici satis nequit : quare de
eorum abusu maximè obvio ,
eique occurrendi ratione agere
decevi.*

P R Æ F A T I O.

*Non tamen existimes, amice
Lect̄or ! me mineralia planè
rejicere, semperque noxia decla-
rare ; prudenti enim manu data
in saluberrima atque prompta
medicamina abire, abusum verò
illorum pessimum esse cuique
satis notum est.*

*Multa in pauca contrahere,
ac perspicuitatem cum brevitate
conjungere studui : ubique hu-
manitatis memor lege, evolve,
fruere, corrige.*

A U R U M .

S O L

C H Y M I C O R U M .

METALLUM est perfectum, ponderosissimum, simplicissimum, omnium purissimum, nec aëre, aquâ, igne destruendum, coloris plus minusve lutei, splendentis, argento mollius, stanno & plumbo durius, vix sonorum aut elasticum, admodum malleabile & ductile, difficulter fusile, aquâ regiâ solubile.

Aurum aquâ regiâ solutum variis olim admiscebatur tincturis, & panaceæ instar contra plurimos morbos commendaba-

tur ; verum ejus usus medicus nunc eviluit , & auri bractea tantum pilulis obvolvendis adhibetur hodiè , ut palato ac oculis sint gratiores.

Vomitum alvumque moventia , diluentia , obvolvencia , absorbentia terrea , sales alcalini aquâ sufficienter diluti , vera auri aquâ regiâ soluti antidota sunt.

Aurum fulminans , cujus tragicos effectus *Rivinus* , *Stahlius* , *Hoffmannus* , aliique viderunt , sulphuris vel salis marini spiritu adjecto enervatur.

Cum aurum purum nullo cibi potûsve genere solvi possit , illi diutiùs etiam aureis vasis , sine corruptelæ metu asservari queunt ; verum non rarò aliquid argenti vel cupri admistum est auro ; unde ex eo confecta vasa haud semper tuta sunt : electrum veterum ex auri partibus quatuor vel quinque & argenti purissimi parte unâ constabat.

Aurum purum ingestum non , nisi

mole, figurâ, pondere nocere potest: ubi illud vel vitrum, vel adamas, aut aliud corpus merè mechanicum, seu nullo menstruo in corpore animali solvendum ingessit aliquis (a), jubent nonnulli multos cibos assumere, atque dein excitato vomitu corpus mechanicum cibis quasi inclusum eliminare tentant; verùm metus est, ne illud violento ac celeri motu agitatum ventriculum atque œsophagum graviter lædat, imò ipsam mortem inferat: quam periculosum sit (ait *illust. van-Swieten*) repleto ventriculo validum excitare vomitum, fatis patet ex tristissimo illo casu nobilissimi Baronis *De Wassenaer*, Reipublicæ nostræ Architalassi, cui post maximos vomendi conatus œsophagi tubus prope diaphragma abruptus fuit, undè post intolerabiles cruciatus miserrimè periit.

(a) Talia infortunia imprimis manent illos, qui, neglectâ masticatione, appositos cibos nimis avidè vorant.

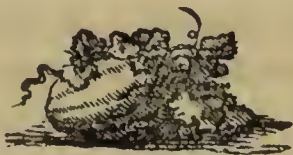
Ex his ergo intelligi potest summâ hic prudentiâ opus esse, neque festinanter in hac re, ut in plerisque agendum; centenis observationibus constat corpora mechanica diù in ventriculo & intestinis hæsisse sine noxâ, ac tandem per varias corporis partes vel spontè, vel casu exivisse feliciter; quapropter prudentius agunt, qui obvolventia, lubricantia oleosa aut mucilaginosâ per os anumque immittunt, olera mollia, idque genus alia exhibent, ac reliquum opus officiosæ naturæ committunt: sic anno 1675 D. *Vaillant* medicinæ Doctor, ac Regis Galliæ Antiquarius, quem prædones navigantem insequebantur, timens ne in rapaces eorum manus decideret, numismata aurea viginti, quæ secum habebat, glutivit, exque iis quædam in Galliam redux sumtâ spinachiâ feliciter reddidit alvo.

Minimè quoque despicienda sunt Balnea tepida, non secus ac cataplasmata,

fotus & linimenta, quæ iisdem viribus
pollent.

Quid conferat sanguinis missio, si
ægri sint plethorici aut inflammationi
obnoxii, nemini sane haud obvium.

Alia de re merè chirurgicâ hic non
subjicio, ne falcem in alienam messem
videar immisisse.

A R G E N T U M .

L U N A

C H Y M I C O R U M .

METALLUM est perfectum, album; splendens, post aurum ductilissimum, post cuprum maximè sonorum, durum valdè & elasticum, difficulter fusile, admodum fixum.

Argentum rarissimè purum, est ferè semper cum cupro mixtum occurrit; undè intelligitur cautè vitandum esse, ne in vasis argenteis acida aut acescentia, imò & merè aquosa diù stagnet. Novi, ait *celeb. van-Swieten*, optimum & sincerum vinum in phialâ argenteâ clausâ servatum pessima mala produxisse, dum potaretur: illud autem non ab argento factum fuit, sed à cupro, quod in utensilibus ex argento paratis semper

adeſt. Phialæ enim illius argenteæ ſuperficies interna ærugine obducta inveniebatur, dum in cauſam horum malorum inquirebatur.

Ut vaſa cuprea ſtanno, ſic argentea intrinſecus auro ritè ſunt tegenda : ob memoratas rationes eædem quoque cautiones adhibendæ, quæ in æneorum valorum uſu præſcriptæ ſunt ; neque etiam alia hic antidota requiruntur, quàm quæ ærugo poſtulat.

Argentum ſpiritu nitri ſolutum, aut factâ dein evaporatione in cryſtallos & *lapidem infernalem* converſum, acerrimum, amariffimumque venenum eſt, ac potentiffimum cauſticum.

Diluentia ac obvolvèntia, ſed præfertim ſapo venetus, ſales alcalini (*a*)

(*a*) Ubi ſapo venetus, ſales alcalini & terrea abſorbentia tanquam antidota præſcribuntur, hæc, ſi ad manum ſint, illis ſunt præferenda ; alcalini enim ſales cum acidis in ſalem neutrum tranſeunt, muco ſpoliata, croſas aut inflammatas partes ſalino ſtimulo lædere aptum.

aquâ soluti, terreaque absorbentia veneni hujus caustici vires penitus enervant.

Hæc quoque conveniunt, ubi hydragogum argentum *Boylei* vel *Angeli salæ* remedium amarissimum ac rodens, nimis largâ dosi exhibitum fuit.

Si pulsus vigeat, venæsectio proficua censetur, ut præcaveatur inflammatio; vel leniatur, si jam adsit. Anodina verò, non, nisi in fine urgentibus acerbissimis cruciatibus, & veneno jam expulso, aut maximam partem enervato, danda; dolorem enim tollunt, non verò ejus causam.

Si œsophagus, ventriculus & intestina acri veneno sint exulcerata, optimam alimoniam suppeditant lac, ova forbilia atque id genus alia; verùm in eorum usu pergendum erit diù & donec pristina redierit sanitas (b).

(b) Ne sæpiùs eadem dicenda sint, id ante omnia scire convenit, has cautiones in usu venæsectionis,

Debilitatem ventriculi à memorati
hydragogi abusu ortam , rob bacca-
rum juniperi sanare magnus *Boerhaavius*
scripsit.

---

anodynorum , ac alimonix post quæcunque venena
sumpta semper esse necessarias.

C U P R U M.

V E N U S

C H Y M I C O R U M.

METALLUM est imperfectum, coloris rubicundi splendentis, omnium maximè sonorum, solo ferro duritie ac vi elasticâ inferius, post aurum & argentum maximè ductile atque malleabile, tritum inter manus odorum, in omnibus ferè menstruis solubile.

Ex zinco aut lapide calaminari, aliisve substantiis zincum continentibus, cupro junctis conflatur æs factitium flavum, *aurichalcum* nominatum.

Aqua, olea pressa, spiritus & succi vegetabiles acidi, &c. cuprum corro-
dunt, ac in æruginem seu viride æris convertunt.

Ex acido vitriolico & cupro componitur sal metallicum, coloris cyanei, *vitriolum cœruleum*, *cupri* aut *veneris* dictum.

Ex spiritu nitri & cupro quoque conficitur metallicum sal cyanei coloris, *vitriolum cœruleum* hæud propriè appellatum.

Spiritus falis marini, aqua regia, sal ammoniacum, oleum tartari per deliquium, spiritus volatilis alcalinus cuprum quoque solvere nata sunt.

Magnum mortalium numerum immaturæ morti quotannis tradit frequens hujus metalli usus; quare suspecta & exosa merito prudentioribus sunt vasa ænea, cibo aut potui præparando continendove destinata.

In officinis medicamentariis non rarò divenditur tamarindorum pulpa, adjecto aceto aut aquâ in magnis ahenis sine calore & negligentius præparata, ac ærugine infecta; nitida cultri lamina

in eam aliquamdiu immerfa præsentiam cupri colore manifestat. Laudanda summooperè illorum pharmacopolarum prudentia est, qui pulpam siliquis adhuc inclusam emunt, ac, ubi usus requirit, extrahunt.

Haud etiam benè famæ medici, ac ægrorum saluti consulunt illi, qui alem-bicos æneos, intus stanno non probè obductos, aquis, præsertim acidulis, distillandis adhibent; hæ aquæ quandoque virescunt, ac sapore nauseoso, vomitu, dysenteriâ, aliisve symptomatis virulentiam suam nimis serò manifestant. Salis ammoniaci spiritus ejusmodi aquæ instillatus saphirino colore cuprum prodit: hæc quoque methodus in oleis stillatitiis, spiritu vini rectificatissimo prius solutis, cuprum deteget.

Monendi quoque œnopolæ, aceti-que concinnatores sunt, ut lignea aut ferrea, potius quàm ænea, epistomia vinis acetisve transfundendis adhibeant.

De:

Detestanda est illa coquorum malè sana industria, qui cucumeres immaturos in vas æneum demittunt, superinfundunt acetum, quod eos contegat, atque ita coquunt, sicque dein per noctem in ipso vase relinquunt, ac veneno inficiunt, ut, quali colore recentes sunt eodem in epulis appositi spectarentur: hac in re, sicuti in aliis multis, prudentiores nobis erant *Lacedæmonii*, qui coquos nullos alios, quàm carniū admittebant, & reliquos tanquam luxuriæ ministros, ac sanitatis vitæque perniciosissimos hostes è civitate pellebant. Salubrem benigna terra largitur cibum, vasa coquinaria venenum ministrant.

Illud unum addo, medicamenta intùs sumenda in mortariis æneis nonnunquam teri ac misceri, particulisque cupri contaminari.

Ab ære, aurichalco, ærugine, vitriolo cæruleo, aliisque similibus cupri præparatis, unà cum cibo, potu aut

medicamento intus sumtis horrenda sæpè oriuntur symptomata; nempè sapor valdè nauseosus, ariditas linguæ ac faucium, sitis ingens, ventriculi & intestinorum dolores acerbissimi, enormes vomitus ac alvi fluxus, aut inanes & frequentissimi nisus reddendi alvum, urinæ suppressio pertinax, anxietas summa, spirandi difficultas, vertigines, capitis dolor, phrenitis, inflammatio ac ulcera ventriculi & intestinorum, intumescencia totius corporis, convulsiones; hanc denique flebilem tragoediam lethum finit.

Eadem ferè omnia symptomata inducit cuprum in sale alcalino volatili aut fixo, vel in salibus neutris solutum.

Artifices cuprum frequenter tractantes capillos non rarò virides habent, vertigine, nausèâ, vomitu, tussi siccâ, ulceribusque pulmonum laborant, & excrementa viridia nonnunquam alvo reddunt.

Ubi quis cibum potumve cupro in-

fectum, vel æruginem solam, vel vitriolum cæruleum assumfit, vomitus, si spontè non succedat, irritatione faucium mechanicâ protinùs concitandus, aqua tepida pura, mucilanes, lac vaccinum, amygdalarum aut olivarum oleum recens pressum, butyrum non falsum, atque id genus alia, unâ cum putaminibus ovorum, cretâ, aliisque absorbentibus terreis affatim haurienda: ea enim festinanter, vel opportuno tempore per os anumque ingesta venenum expellere ac enervare, ac ita hominem ex orci faucibus eripere valent.

Prætereà minimè despicienda sunt linimenta, fofus ac cataplasmata emollientia, abdomini præsertim admovenda, nec non balnea calida.

Si cuprum in sale alcalino volatili, aut fixo solutum, nimis magnâ copiâ ingestum fuerit, amygdalarum aut olivarum oleum sine adjectis absorbentibus adhibendum erit.

Viribus ægri multum imminutis, dari poterit vinum generosum solum, aut, si cuprum in ventriculo intestinisve adhuc hæreat, cum absorbentibus terreis mixtum; hoc enim in casu ab acidis ac acescentibus omnibus sedulo abstinendum esse haud ignorant chemiæ periti.

Tremorem post alia remedia adhibita remanentem aquarum thermalium sulphurearum potus tollit; maximè tamen si eodem tempore haud negligantur ex iis parata balnea & irrigationes ab alto.

Nunc superest, priusquam manum è tabulâ amoveamus, ut breviter adjungamus cautiones necessarias iis, qui memoratorum vasorum usui nolunt renuntiare.

Aurichalcum mero cupro præferendum; vasa enim ex illo facta, quia minùs cupri continent, aliquandò mi-

nus nociva sunt ; neque etiam acidis tam facilè solvitur quàm cuprum.

Vasa intùs stanno purissimo probè obducenda sunt ; solent non rarò lebetum fabri stannum cum plumbo miscere, eâque miscelâ vasa ænea intrinsecùs obducere, itaque veneno venenum tegere, ac colicæ saturninæ aliisque morbis dare originem.

Cibus aut potus in his vasis nunquam fervari, verùm simul ac ebullit, in vas fictile, vitreum, aut id genus aliud, transfundi debet, ne diutiùs stagnans venenatâ cupri qualitate imbuatur : vasa enim stanno purissimo obducta, licet minùs periculosa, non tamen omninò tuta sunt ; puncta millena stanno non obducta, armatis microscopio oculis facilè conspiciuntur.

Coquinaria arma post usum quotidianum illicò expurganda atque siccanda.

Crusta lapidea , quâ aqua cucumæ
 æneæ superficiem intus obducit , minimè
 tollenda est : impedit enim , quominus
 aqua , aliique liquores metallum solvere
 possint.

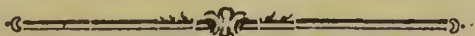
Tandem inspectores eligere conveni-
 ret , qui obscenatorum culinas cellasque
 inopinatò intrarent , vasa ænea , an
 stanno ritè obducta ac nitida sint , vide-
 rent , violatæque legis reis gravem
 irrogarent mulctam.

F E R R U M.

M A R S

C H Y M I C O R U M.

METALLUM est communissimum; durissimum, minùs præ reliquis ductile ac fusile, maximè elasticum, quodammodo sonorum, igne ac tritû candescens scintillasque projiciens, facilè in quovis acido solubile, facillimè rubiginem contrahens, magneti amicum.

Ferrum acido sulphuris solutum & crystallifatum *vitriolum martis*, seu *vitriolum viride* nominatur.

Sæpissimè evenit, ut *vitriolum viride* cupri aliquid in se contineat & eadem ac *vitriolum cæruleum* inducat symptomata; quâ de causâ, nonnisi *vitriolum martis* factitium ad usus medicos adhibendum est, quod rariùs ingreditur cuprum.

Si in aquosam vitrioli solutionem nitida ferri seu cultri lamina aliquamdiù mergatur, cupri particulæ, si adsint, protinùs in conspectum venient.

Martialia homini saluberrima, intempestivè aut nimis magnà dosi sumta oris siccitatem, capitis ac ventris dolorem vehementem, vomitum, febrem, inflammationem totius corporis aliaque mala inducere possunt, quæ à nimiâ rigiditate, nimisque accelerato aut majori solidorum fluidorumque motû oriuntur.

Sunt ructus quoque nidorosi, alvique excrementa nigricantia assumti ferri indicium.

Ubi ferrum in pulverem redactum, aut acido vegetabili, mineralive solutum in ventriculo ac intestinis adhuc hæret, id protinùs vomitum alvumque moventibus expellendum, aquosis & obvolvuntibus, nec non terreis absorbentibus, salibus alcalinis fixis aquâ sufficienter dilutis, sapone veneto aquâ soluto, id-

que genus aliis ingestis enervandum est.

Orgasmo, feбри, inflammationi, aliisque malis à nimis accelerato aut majori solidorum fluidorumque motu oriundis phlebotomia, alvi ductio, humectantia, temperantia, refrigerantia; aqua nempe hordei vel orizæ, emulsiones nitrosæ, &c. occurrunt.

Quando verò, ait *Boerhaavius*, integra fragmenta ferri quis devoravit, tunc conveniunt acida; ipse puellum sanavi, qui aciculam deglutiverat, solo aceto aquâ temperato; nam acetum cuspidem ferri arrodit & obtundit: & alio tempore ancillam pariter servavi, quæ magnam acum in ventriculum dimiserat. Non timendum est in his casibus acetum, etsi fortè paulùm noceat.

Salis & vitrioli spiritus ferrum quoque, ast cum vehementi effervescentiâ, dissolvunt; undè, ubi assumtum est illud, non, nisi cautè adhibendum his acidis est.

P L U M B U M.

S A T U R N U S

C H Y M I C O R U M.

EST METALLUM infimum, mollissimum, maximè malleabile, minimè sonorum, coloris ex cæsis grysei, post aurum & hydrargyrum gravissimum.

Plurimæ occurrunt compositiones saturninæ, quarum omnium usus internus nunquam tutus, externus sæpè salutaris, aliquando verò periculosus est.

Quidam haud infimi subsellii medici, uno alterove non infelici successu decepti, usum plumbi internum non modò innocuum, verùm etiam salutarem esse malè crediderunt : Quod centies detrimentum attulit, & semel iterumve fortè fortunâ, aut benignæ naturæ industriâ

utcumque non nocuit, aut etiam profuisse videtur, erit cane pejus & angue fugiendum.

Plumbum occultas hominum, quadrupedum aviumque sanitati ac vitæ struit insidias; saporis dulcedine fallit incautos, ac lentâ crudelique morte homines tollit.

Turpis amor nummi ann. 1695 & 1696 in urbe *Ulmensi* nonnullos impulit ut vina acida adjectis mangonizarent saturninis, ac ita venefici publici munere execrando in benè moratâ cæteroquin civitate fungerentur impunè (a): clandestina eorum fraus facilè detegi potuisset oleo vitrioli rectificato, vino instillato, quo fit ut vinum saturninis adulteratum turbetur ac lacteum colorem induat, plumbumque in eo solutum fundum petat.

(a) Ubi vina acida sunt emendanda, nostrates œnopolæ misturam adhibent sanitati non inimicam.

Si ejusdem vini, plumbo adulterati libra una aut altera subdito igne in vapores dissolvatur & dissipetur, substantia residua vasculo ad id apto infundatur, sebi paululum adjiciatur, atque ita debito ignis gradu liquetur, obtinebitur plumbum facilè conspicuum.

Ubi non multis abhinc annis contagiosus morbus ingentem boùm & vaccarum in Belgio cædem edebat, agricolæ augendi ponderis causâ butyrum cerussâ adulterabant : fraus detecta fuit atramento sympathetico adjecto, quo butyrum illud fuscum & subnigrum, ac quasi cœnosum reddebatur.

Ita mercatores extranei solent nonnunquam cum oleis rancidis cerussam miscere, eaque pro olivarum vel amygdalarum oleo recens expresso incautis vendere.

Memoratum atramentum sympatheticum sequenti modo conficitur.

℞. Pulvis auripigmenti unc : j. calcis

vivæ unc: ij. misce & coque in aquæ pluvialis purissimæ unc: xii. dimidiæ horæ spatio, decoctum refrigeratum percoletur, & in phialis ritè obturatis fervetur usui.

Si liquor ille probatorius aceto lithargirii instilletur, illudque statim nigrum fiat atque turbidum, habebis non incertam ejus bonitatis notam.

Jubent autores guttas aliquot atramenti sympathetici unciis duabus aut tribus vini instillare; si hoc fiat rubrum vel fuscum, vel nigrum atque turbidum, vinum saturninis adulteratum esse contendunt; ubi verò lactei coloris nubecula apparet, vinum asserunt meracum esse.

Erât olim in Gallia pulvis ex saturni saccharo, &c. uti volunt, compositus, ac multarum etiam nobilissimarum stirpium cæde infamis, quem scelestissimi homines clanculùm esculentis adjiciebant, ut præmaturâ confanguineorum

morte hæreditates consequerentur. Ubi
 similis horrendi sceleris suspicio adest ,
 mox confugiendum ad memoratum atra-
 mentum sympatheticum , aut melius
 ad evaporationem chemicam seu ignem :
 cum enim liquores probatorii quicunque
 nonnunquam infidi sint , chemicus ignis
 fraudi detegendæ aptior est , quo vel
 plumbi calx , vel sal saturni , vel plum-
 bum ipsum facilè in conspectum venit.

Si panis quoque cerussâ adulterati
 medulla minutatim concidatur , cum
 fluxu nigro (a) misceatur , & fusorio
 igni in crucibulo committatur impia
 fraus haud diù latebit.

Ubi mercurius plumbo ac bismutho
 adulteratus congruo ignis gradui exponi-
 tur , tum manent duo ultima sola in
 fundo vasis conspicua.

(a) Fluxus niger conficitur ex nitri parte unâ &
 tartari crudi partibus duabus , vel tribus , contritis
 ac commixtis , & non simul & semel , sed partitis
 vicibus in crucibulum candens immixtis & detonatis.

Periculofum est oleofa, acida aut acefcencia in vafis etiam ficilibus vitro ex plumbo obductis diutiùs fervare, vel cibos, potus, aut medicamenta, intùs fumenda in vafis plumbeis præparare: *illuftriffimus van-Swieten* integram familiam paralyfi laboraffe vidit, dum ad culinares ufus adhibebatur aqua in magno receptaculo plumbeo collecta & diù hærens.

Est etiam mala confuetudo aquâ & minutiffimis pilulis plumbeis lagenas purgandi; evenit nonnunquam, ut plumbi particulæ vino, in lagenis sæpe refiduo, folutæ, vel violentâ agitatione abrafa, intrinsecùs adhæreant lagenæ, ficque vinum poftèa infufum temerent veneno; tutiùs foret in eundem ufum factis ex ftanno puriffimo pilulis uti.

Cinnabaris pulvis à mercatoribus lucri avidis non rarò divenditur minio adulterata; fi prunis infpergatur, mercurio per atmofphæram diffufo in confpectum

venit plumbum : huic fraudi quoque occurritur , si loco pulveris eligantur frustra , rubini instar pellucida , aut fibris ornata splendentibus.

Sunt qui pro mercurio præcipitato rubro quoque minium vendunt , cuius indicium est , si pulveris ejus pars una cum fluxus nigri partibus duabus mixta fusorio igne commutetur in plumbum.

Admonendi periculi sui convivæ sunt , qui simul cum prædâ venaticâ plumbeas pilulas minutissimas , in illâ non rarò latitantes , soliti sunt devorare ; in ephemeridibus germanicis exemplum habetur viri cujusdam , qui postquam pilulas plumbeas devorasset , facti pœnas dedit acerbissimo dolore cardialgico , haud dissimili ei , quo opifices plumbum pertractantes cruciantur.

Graviter quoque læduntur pictores , infectores , pharmacopolæ , typorum dispositores , figuli , fossores , aliique multi , qui saturnina tractant , aut
eorum

eorum vaporibus exponuntur, eosque unà cum aëre pulmonibus, aut cum salivâ, cibo potûve ventriculo recipiunt. Hinc intelligitur quam malè sanitati ac vitæ suæ consulant illi, qui foco lignis, colore saturnino obductis, extructo assident; improvidus olitor incensis vetustis horti cancellis, cerussâ obductis, calefecerat furnum; ex novem hominibus, qui panem in eo coctum sumserunt, periêre duo; reliqui septem colicâ saturninâ laborarunt atrocissimâ, ast curâ celeberrimi medici *Combalusier* optatam salutem recepêre.

Non minùs in salutis discrimen adducuntur, qui in ædibus pigmento saturnino recenter obductis morantur.

In medicorum monumentis innumera quoque exempla prostant, ubi inunctio saturnina malè cessit, & subindè lethifera fuit; desinant igitur assidui venustarum formarum sectatores unguenta saturnina frictione in poros impellere, &

facies suas , deformes licet , venenatâ tegere larvâ.

Saturnina cibo , potui , medicamentis fraudulenter mixta , vel cum salivâ ingestâ , aut unâ cum aëre ad pulmones delata , varia inducunt symptomata , qualia sunt : sapor dulcis , siccitas oris , constrictio gulæ , ponderis sensus in ventriculo , appetitus ac virium dejectio , corporis pallor & marcor , anxietas præcordiorum , vertigo , animi deliquium , tussis , asthma siccum , singultus , nausea , vomitus , vigiliæ perpetuæ , cachexia , febris lenta , icterus , tremor , palpitatio cordis , dolores artuum nec non cardialgici ac colici intolerabiles , inflammatio , fæces alvinæ , ovillis stercoreibus similes , introtractio abdominis , alvus ita stricta ut enema injici nequeat , ischuria , dysuria , contractura , amaurosis , aphonia , paralyfis extremorum , sudores frigidi , tandem convulsiones lethales.

Venæsectio rarò hic & tunc tantùm *(u)* locum habet, quando pulsus plenus est ac durus, vel inflammatio instat.

Verùm numerosissimis atque accuratissimis observationibus constat emetica atque purgantia validiora, diluentibus præmissis, etiam post alia adhibita incassum, colicam saturninam feliciter debellasse; præsertim ubi turbæ ab iis excitatæ anodinis prudenter datis sedabantur: haud omnibus tamen profuisse experientiâ freti asserere minimè dubitamus: horum usus inprimis vetatur, si debilitatis summæ, irritabilitatis nimix aut phlogoseos indicia adsint. Aliquando tutiùs adhibentur purgantia leniora ex mannâ, rheo, similibusque composita, quorum efficaciam adjecta magnesîa alba, aliaque acidum absorbentia multùm augent.

Mirabiliter prodest in medelâ dolorum abdominalium chronicorum ac à saturninorum abusu productorum, sa-

ponis veneti cum sale tartari & rheo mixti usus diù continuatus.

Præter hæc per totum curationis curriculum opportunè injiciuntur enemata, è lacte, decocto althææ, verbasci, feminûm lini, oleo nucûm parata, quæ, ubi vires ferunt, adhuc efficaciora evadent, si colocynthis, vinum emeticum, aliave similia his immisceantur.

Epist. Oleum ricini dulce per os anumque immissum inter remedia exquisitiora haud immeritò à nonnullis deprædicatur.

Abdomini verò paroxyfmi tempore fomenta aut cataplasmata emollientia admovenda sunt, aut demittendus æger in calidum balneum est.

In subsidium etiam haud improspere vocantur decocta lignorum guajaci & sassaphras, radicum chinae, farzaparillæ, &c. inter enim exquisitiora remedia in morbis à saturninorum abusu oriundis recensentur. *Poterius* figulum paralyfi affectum decocto ligni sassaphras &

baccarum lauri brevi pristinæ salutis restituit.

His decoctis utiliter sociantur antimonialia.

Ubi tremor aut paralysis adest, insigniter profunt electrici succussus, nec non frictions universi corporis, maximè verò totius spinæ vertebrarum ac abdominis, pannis laneis mastiches, olibani, &c. Fumo saturatis factæ, mirè juvant etiam unguenta, emplastrave aromatica abdomini soli admota: in subsidium quoque vocantur purgantia, nec non aquæ martiales.

Si verò asthma, tussis sicca, similiave mala pulmones infestent, aquæ calidæ vaporem hiantes ore frequenter excipere necesse est.

Sæpè inertia sunt omnia medicamina, ni in subsidium veniat recta vivendi norma, faustè adhibentur carniū juscula, additis radicibus scorzonæ, lactucâ, aliisve blandè nutrientibus, ova

forbilia, lac, &c. ita *cel. Werlhofius* podagricos duos, partim ex materiâ arthriticâ, partim ex colicâ saturninâ vinosâ, omnium membrorum paralyfi affectos, lentâque tabefactos febre in integrum restituit lacteâ diætâ.

Vinum ex toto circumcidendum est; licet malum jam fileat: hoc enim, nec non cerevisia, aliaque acida & acescencia diù sopitos suscitant ignes: quare aqua selterana, vel simplex & pura sola, vel potius oleo tartari per deliquium medicata in usum vocanda.

Quando cubicula, ubi homines, aliaque animalia vitam degere debent, coloribus saturninis recens sunt picta; juvat vasa aquâ frigidissimâ plena in iis exponere, vel pavementum aquâ gelidâ sæpiùs aspergere; aqua subdito igne in vapores redacta hanc infensissimam atmospheram adhuc citiùs emendat.

Ubi plumbi frustum in ventriculo aut intestinis hæret nimis magnum, quam

ut educi possit , solutio ejus tentari potest hausto mercurio vivo , quo admixto plumbum molle atque friabile fieri chymicis non ignotum est : *cel. Le Dran* partem specilli plumbei fracti , ac in vesicam delapsi , per injectiones in eam factas tam fluxilem reddidit , ut facile potuerit exire ; arcanum celavit ; mercurium vivum fuisse injectum credunt aliqui.

Referunt experientissimum *Sharp* amalgama ex argenti vivi unciâ unâ & Bismuthi drachmâ dimidiâ in vesicam injectisse atque ita solvisse plumbum in eâ hærens ; ast cautè utendum Bismutho , cui non rarò arsenicum admixtum est.

Instrumentum huic rei aptum accuratè descripsit doctissimus *Hevermann* , in collectaneis berlinensibus , quæ medicinam , historiam naturalem , &c. tractant.

Scire etiam oportet mercurium vivum per os ingestum pessima nonnunquam

ſymptomata debellaffe, à falis faturni abufu producta.

Fugato morbo, remanenteque debilitate, proficua & neceſſaria cenſentur equitatio, peregrinatio, remedia tonica, martialia, aquæ ſpadanæ, vel aliæ ſimiles ſolæ, aut cum lacte juxta normam medicam epotæ.

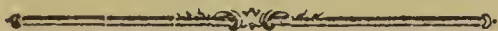

S T A N N U M.

J U P I T E R

C H Y M I C O R U M.

METALLUM est imperfectum, omnium levissimum, album, resplendens, molle, sonorum.

Licet ejus usus internus contra vermes, phthisin, aliosque morbos à celeberrimis medicis præscribatur, cum tutiora possideamus remedia, huic tamen haud nimium fidendum: nonnunquam enim cuprum, aut sæpius plumbum admistum habet.

Ex his patet salem marinum, confectio-
nem sinapis, acetaria, aliave similia,
nunquam in patinis aut vasis stanneis,
sed in fictilibus, aut melius vitreis esse
apponenda.

Ubi post stanni usum quædam oriuntur mala, pro ratione symptomatum, ad cupri vel plumbi antidota confugiendum est.

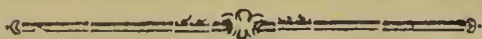

 ARGENTUM VIVUM.

M E R C U R I U S

C H Y M I C O R U M.

EST LIQUOR mineralis, opacus, manus non madefaciens, coloris argentei, post aurum & platinam gravissimus, in igne volatilis.

Mercurius vivus antiquitus pro veneno habitus fuit; nunc verò multiplici experienciâ constat magnam ejus copiam sine noxâ devorari posse; à diuturno tamen ejus usu interno abstinendum esse prudentia docet; tremorem enim in artubus, & impotentiam in pedibus relinquere observatione *Hoffmanni* constat.

Argentum vivum externæ corporis viventis superficiei per linimenta, emplastra &c. imprudenter applicatum non rarò inducit anorexiam, sitim, oris

fœtorem cadaverosum, febrim, gingivarum, linguæ, palati, tonsillarum, labiorum, genarum tumorem, dolorem, calorem, inflammationem, ulcera alba dolentissima, gangrænam, sphacelumve; copiosum diu noctuque viscidæ salivæ effluxum, tumorem capitis immanem. unâ cum oculis turgidis, prominentibus, sanguineis; dentium antea sanissimorum dolorem, cariem, lapsum; totius sanguinis dissolutionem, debilitatem summam, animi deliquia, stuporem, paralyfin, claudicationem perpetuam, tumorem crurûm hydropicum, sævissimam cardialgiam, vomitum, alvi fluxum aquosum olidissimum cum acerbissimis torminibus; aneurismata, hæmoptisfin, aliasque hæmorrhagias, atropiam, maxillarum, aliorumque oris ac nasi ossium cariem, diras anxietates, respirandi difficultatem, suffocationem, aut convulsiones lethales.

Luētuosissima exempla mortis ab

inunctione mercuriali inductæ profert
Hildanus.

Argentum vivum per inunctionem corpus ingressum, in majores globulos aliquando coit, ac in ossium cellulosis recessibus, nec non in aliis corporis partibus sub nativâ formâ suâ reperitur.

Mercurius vivus ignis vi in vapores resolutus, chemicos, metallurgos, inauratores &c. sæpè afficit tremore, vertigine, epilepsiâ, paralyfi, cæterisque symptomatis ab immoderatâ hydrargyrosi solitis produci.

His etiam infortuniis expositi sunt sani æque atque ægri, qui in eodem loco morantur diutiùs, in quo alii frictionem mercurialem subeunt, atmosphæramque inficiunt mercurialibus atomis. Doctissimus Chirurgus *Goulard* mentionem facit militis scorbutici, in eodem decumbentis loco, ubi plures ægri hydrargyrosin subibant, qui post immanem capitis tumo-

rem, ingentem ptyalismum, oris interni ulcera, gangrænam miserè perit.

Solo diuturno motu tremulo mercurius vivus in pulverem nigrum corrosivum convertitur; idem congruo ignis gradui diutiùs expositus, mutatur in pulverem rubrum, saporis acerrimi metallici, nauseosi, corpus humanum diù ac validè turbantem.

Mercurius sublimatus corrosivus dulcis; præcipitatus ruber, albus, turpethum minerale, aliaque ex argento vivo & acidis mineralibus composita, largiori dosi data, immodicis evacuationibus, inflammatione, gangrænâ, convulsionibus &c. celeriter necant; minimâ verò copiâ, nimisque repetitâ ingesta, eodem modo, quo immoderata hydrargyrosis lædunt.

Turpethum minerale naribus tantummodo attractum sudores, vomitum, alvi fluxum, urinas, ptyalismum, lacrymas; unâ cum capitis ingenti tumore movisse *Boyleus* refert.

Mercurius sublimatus corrosivus, qui inter venena mineralia fortissima militat, haud sine circumspeditione externis etiam corporis partibus applicandus est, ut inter alia testatur tristissimum exemplum à *Degnero* allatum, matronæ ab applicatione mercurii sublimati in emplastro doloribus intolerabilibus, convulsionibus, vomitionibus, faucium ingenti tumore, salivatione, miserrimè excruciatæ & mortuæ tandem.

Dum mercurium sublimatum conficiunt chemici, ab ejus vapore graviter nonnunquam læduntur; oculis naribusque receptus pessimas ophthalmiâs, violentasque sternutationes inducit, ubi verò fauces, asperam arteriam, pulmonesque tangit; tussim, respirandi difficultatem summam, phthisin affert, aut suffocatione subito necat.

Præsentiam mercurii sublimati corrosivi, liquore quodam soluti manifestant sapor metallicus austerus, nec non pulvis

lateritii coloris , aquâ calcis recens præparatâ , eique affusâ præcipitatus.

Recensitis jam infortuniis , quæ mercurialium abufui originem debent , remedia nunc exsequar , orfus ab iis , quæ mercurii acidis mineralibus juncti sævitiam domare sunt nata.

Aqua pura tepida , salia quæcunque solvit , diluit , enervat & per varias corporis vias educit ; hinc omnium salium maximè generale antidotum rectè censetur : hujus præstantia in venenis salinis diluendis & enervandis confirmatur exemplo servi , ex amore melancholici , non modicam mercurii sublimati corrosivi sumentis quantitatem , & solâ aquâ tepidâ affatim haustâ , ac ad modum enematis injectâ , curati. Vid. *Sydenhami epist. prim. responsor.*

Spiritûs vini parum aquæ posset admisceri ; illo enim mercurium sublimatum corrosivum facilius solvi inter alios observavit *Ill. van-Swieten.*

Promptum ac certum auxilium ferunt putamina ovorum, ostracodermata, lapides cancrorum, magnesia alba, creta, aqua calcis, aut sales alcalini volatiles aut fixi tantâ aquæ copiâ soluti ac diluti, ut acrimoniâ suâ nocere nequeant, ac tempestivè, antequam venenum tunicas corroserit, ingesti: in hunc sensum venit lixivium ex aquâ & cineribus ubique obviis præparatum. Eadem remedia partibus externis similiter læsis utiliter quoque applicantur: inter plures historias, quas *Wepferus* collegit, habetur casus, qui hoc confirmat. Memorabile est, inquit, quod tradit *Cl. D. Kunckelius*: nimirum cuidam tenellæ ætatis contra pediculos suafum fuit linimentum:

℞. Mercurii dulcis drachm: j mercurii vitæ scrup: j unguenti pomat. unc: j; pharmacopœus imperitus loco mercurii dulcis permiscuit mercurium sublimatum corrosivum: inde caput valde intumuit cum inflammatione, ut brevi infanti

pereundum fuisset, nisi à medico intellexisset præsentem antidotum lixivium forte esse; quo cum linteo applicito, brevi convaluit; ita tamen ut capilli deciderint.

Summas laudes etiam merentur lac, olea blanda ex seminibus farinaceis maturis recenter expressa; adeps, butyrum infusum, aliaque similia, magnâ copiâ hausta & in anum injecta: hæc enim accerrima venena involvendo & obtundendo, erosas œsophagi, ventriculi, intestinorum tunicas investiendo & contra salinos stimulos muniendo, constrictas validissimo spasmo partes laxando, plures fausto beârunt eventu: solis tamen demulcentibus & incrassantibus, tametsi diuturno usu comprobatis, minimè fidentum est; sed memorati sales alcalini, aut potius terrea absorbentia simul in usum vocari debent, antidoti specifici titulo verè digna.

Jure quoque celebratur urina vaccina

aut equina, affatim haurienda, aut partibus læsis extrinsecus admovenda: notare expedit has urinas colorem syrapi violarum in viridem convertere, cum acidis effervescere, atque mercurii acidis quibuscunque juncti vires potenter enervare: inusitatum hoc antidotum, etiamsi vile videatur, minimè rejiciendum, nulla enim aspernanda medicina est, quâ sanitas recuperatur, aut vita redimitur. Cum maximum periculum sit in morâ, plura antidota nosse oportet, ut, alia dum defunt, mox alia substitui possint.

Inter hæc quoque utile erit pennâ intra œsophagum adactâ vomitum sollicitare, atque ægrum in balneum calidum demittere.

Memorata remedia pro variâ partium sensibilitate plus minùsve diluta, ac illicò applicata, avertunt imminentes oculorum inflammationes, cohibentque sternutationes violentas, à salibus mer-

curialibus, oculis naribusque imprudenter admotis, productas.

Ubi aliquis vaporem mercurii sublimati incautus inspiravit, remedio est salis ammoniaci aut cornu cervi spiritus, aquæ calidæ vapore temperatus, & quamprimùm cum aëre ad pulmones delatus.

Ubi demum post ingentes evacuationes prægressas, summa virium defectio adest, aliquid vini generosi, absorbentibus suprâ scriptis saturati, utiliter exhibetur.

Hactenus mercurii acidis mineralibus juncti antidota exposui; nunc ad ea veniam, quæ symptomatis à mercurio, quâcunque ratione exhibito, oriundis occurrunt.

Si plethora, febris, gingivarum, linguæ, palati, tonsillarum, labiorum, genarum, totiusque capitis tumor, dolor ac inflammatio mercurialium usum comitentur; venæsectio instituenda, ac

pro febris vehementiâ , inflammationis-
que gradu repetenda ; alvus libera ser-
vanda , victus tenuis & antiphlogisticus
imperandus ; nitrum præscribendum.

Ubi tumens summopere lingua suf-
focationem minatur aut gangrænam ,
profunt hirudines ei affixæ , aut scarifi-
cationes factæ in illâ.

Molestissimum diu noctuque viscidæ
salivæ fluxum , leniora clysmata , pur-
gantia mitiora prudenter data , flores
sulphuris , atmospheræ calor temperatus ,
balnea tepida sistunt ; profunt hæc magis ,
quàm camphora ab aliquibus magnoperè
commendata ; satis frequentia obser-
vata docuerunt ptyalissimum camphorâ
minimè compesci ; hinc hujus remedii
usus eviluit.

Ubi tota vis argenti vivi ad alvum
ruit , atque diarrhœas ac dysenterias
periculosissimas excitat , his nullo reme-
dio tam citò , tam securè & tam effica-
citer occurritur , quam opio ac remediis

emollientibus & demulcentibus per os anumque ingestis, nec non sudoribus aëris ambientis calore aut stragulorum pondere provocatis.

Cum hydrargyrosis aliquem læsit, à frictione illicò abstinendum, tibialia, femoralia, indusia, lecti linteamina, cæteraque omnia unguento mercuriali conspurcata statim removenda, partesque inunctæ spongiâ saponis lixivio madente sollicitè detergendæ & abluendæ.

Vitæ & viribus prospiciendum est potu antiseptico, minimè inebriante, cibo facilè digerendo ex cremore oryzæ, hordei, avenæ, ex mollissimis oleribus, ovis forbilibus, carne albâ & similibus, parcâ copiâ simul datis.

Tremori à mercurialibus orto enulæ radicis infusum aut essentia medetur: sed nil fortè efficacius reperitur, quàm cortex peruvianus cum sulphuris floribus mixtus; cæteris enim incassum adhibitis præsidiis, plures inauratores

tremore liberasse hoc solum remedium
multiplici experientiâ constat.

Cachexiam , tussim cum febre puris-
que sputo ac sudoribus colliquativis ,
hæmorrhagias varias , oris ulcera , alia-
que mala chronica à mercurialium abusu
inducta , corticis peruviani nec non
decocti turonûm pini russici usus diutur-
nus omnium tutissimè curat.

Paralyâ medentur flores arnicæ , elec-
trica vis , frictions &c.

 ANTIMONIUM.

STIBIUM STRIATUM

L I N N.

EST CORPUS minerale sulphureo - semimetallicum , durum , ponderosum , friabile , obscurum , splendentibus tamen striis distinctum , igne volatile , valdè rapax.

Antimonii pars semimetallica , à sulphure superabundante chemicâ operatione separata , *regulus antimonii* nominatur.

Stibium olim pro veneno habitum fuit ; quin etiam anno 1566 supremus senatus in galliis edicto vetuit , ne quis eo uteretur ; postea verò præstantissimum hoc remedium à mala suspicione liberarunt celeberrimi medici , idcirco memo-

ratum edictum abrogatum fuit annis 1637 & 1650.

Prudenter tamen adhibendum est; antimonium enim ac varia ejus præparata incauté sumta, sæpè post vomitus & alvi fluxus enormes, ventris tormina intolerabilia, diras anxietates ac corporis jaçtationes, hæmorrhagias, convulsiones, ventris inflationem summam; ventriculi & intestinorum inflammationem, erosionem, gangrænam &c. homines etiam robustissimos tollunt.

Uladislaus quartus poloniæ rex incauté sumto antimonii vitro è vivis fuit sublatus. Grana octo vitri antimonii in substantiâ exhibiti, post vomitus ingentes, dolores intolerabiles, ventriculi inflammationem nec non convulsiones, lethum intulisse in *Hoffmanno* legitur.

Antimonii butyrum seu oleum acrimoniâ suâ longè superat quæcunque alia stibii præparata; vi enim corrosivâ partes corporis vivi, quas tangit celer-

rimè destruit ac in escharam convertit : ubi illud aliave medicamenta antimonialia præparant chemici , eorum quoque fumo sæpè graviter læduntur : *Ettmullerus* narrat se in præparando antimonii clyffo , ejus exhalationibus tactum , asthma contraxisse.

Plurimas hujus generis historias recensere possem , si res postularet.

Tartarus emeticus liquore quodam solutus quandoque sub arcani titulo ad varios morbos sanandos à circulatoribus quamplurimò venditur : si hepar sulphuris ei adjiciatur , liquor fiet turbidus , lateritii coloris , post brevem quietem sulphur auratum antimonii ad fundum demittens.

Tartarus emeticus non ; nisi aquâ destillatâ solutus , præscribendus est : evenit enim non rarò , ut aliæ aquæ terram contineant absorbentem tartarum emeticum natam enervare.

His cognitis, transeo ad remedia infortuniis ab antimonialium abusu non rarò oriundis apta occurrere: ante omnia verò scire oportet antimonii aut ejus reguli vires in primis viis sæpè obvio acido, aut extra corpus ei adjecto summoperè intendi, idcirco prudentiores medici stibium ferè nunquam præscribunt, nisi absorbentibus mixtum.

Obvolventia ac lubricantia mucilaginosa, vel oleosa, cum absorbentibus terreis mixta, ore affatim hausta ac in alvum injecta, præstantissima antimonialium antidota sunt.

Hæc quoque remedia butyri antimonii extrinsecus corpori incautè applicati vires enervant.

Si dolor, inflammatio &c. abdomen occupent, linimenta, fofus, cataplasmata emollientia, ac balnea calida minimè prætermittenda sunt.

Pulsus plenus, tensus, frequens venæsectionis necessitatem indicat.

Ubi verò quis venenatissimum antimoni butyri seu olei fumum ore ac pulmonibus recepit ; remedio erunt spiritus volatiles alcalini , aquæ calidæ vapore temperati , per os naresque delati ad pulmones.

Tandem carniùm juscula , ova forbilia , vinum generosum , cui salis ammoniaci spiritus sit instillatus , nauseam & vomitum , absente inflammatione vel exco-riatione sedant , viresque restituant.

A R S E N I C U M.

SUBSTANTIA est mineralis, ponderosa; venenatissima; volatilitate summâ (si in carbones ignitos aut candens ferrum conjiciatur) nec non fumo albo, allium redolente, laminamque ferream albo colore obducente præsertim innotescens; ut fileamus de aliis indiciis hostem pro-
dentibus crudelissimum, quæ passim numerosa in celeberrimorum virorum libris videri queunt.

Scire quoque oportet arsenicum aquâ solutum, affuso hepate sulphuris aquâ purâ dissoluto, instar pulveris coloris citrini conspicuum reddi.

Operarii candelâ accensâ in fodinas demissâ experiuntur an vapores arsenicales adsint; flamma enim, quæ in

vulgaribus mineris extinguitur, in arsenicalibus dilatur.

Variæ sunt *arsenici*, tum nativi, tum factitii species; sed tres præsertim, omnes plus minùs venenatæ, sub *albi*, *flavi* & *rubri* titulis in officinis venales prostant.

Album ex diversis mineris, sed præsertim ex *cobalto* seu *cadmiâ fossili*, metallicâ, quæ ideo arsenici matrix audit, sublimatione educitur.

Flavum seu *citrinum* obtinetur, dum novem arsenici albi partes cum sulphuris unâ miscentur & sublimantur.

Rubrum, *Realgar* dictum, colore cinnabarin referens, ex arsenici albi partibus octo, & sulphuris duabus invicem sublimatis exsurgit.

Addere lubet fraterno vinculo his affine *Arsenicum*, *Rubinum* dictum, quod sulphur & arsenicum album, anaticâ quantitate invicem mixtâ, sublimatione:

folitâ largiuntur; eodem quoque titulo insignitur arsenicum rubrum, convenienti igne liquatum, ac dein frigore concretum.

Non defuerunt, qui misellorum ægrorum vitam variæ periclitationis discrimini committere minimè veriti, temerario ausû arsenicalia adversus varios morbos intrinsecùs exhibuerunt: sed clinicis de ægrorum salute magis sollicitis nequaquam placent hæc tentamina, haud paucis infamia cladibus; quidquid in contrarium adducant alii.

Haud inficiabor homines nonnullos arsenicum impunè fumere, atque quædam animalia eo sumto pinguescere; verùm illud minori arsenici quantitati, vel oleis, pinguedinibus &c. priùs affatim haustis adscribendum potius est: id inter alios proprio nos exemplo docuit *Orvietus*, olim per totum ferè orbem malè celeberrimus; postquam enim coram numerosissimâ hiante ore spectantium &

audientium turbâ , ut arcanum suum
antidotum caro pretio venderet , poto
prius clanculùm oleo , sæpius devorasset
arsenicum absque damno subsequente ;
tandem , sumtâ majori arsenici albi dosi ,
violenta , ast non iniqua mors falsiloquo
mendacem avulsit larvam : meritò hic
exclamandum cum poëtâ

. . . . *Quid non mortalia pectora cogis ,
Auri sacra fames ?*

Non furiosæ cupidinis opûm , sed
imprudentiæ pœnas luunt alii , qui futuri
nimis improvidi arsenicum farinæ , car-
nibus , aliisve cibus admistum , canibus ,
felibus , gliribus , muribusque necandis
præponunt ; sicque propriæ vitæ insidias
& arma tectâ parant : animalcula enim
illa non rarò arsenicum vomitù rejiciunt ,
eoque inficiunt alimenta , mundanâ vicif-
situdine ipsis tum agressoribus funesta.

Nec levi reprehensione digni sunt , qui
formidabile omnique animalium generi
inimi-

inimicum arsenicum inter domesticos pulveres reponunt : haud rarò enim evenit , ut gravissimo errore carissimis convivis pro cremore tartari , ceu optimo ciborum condimento , atrox obtulerint venenum.

Malè quoque infantibus dantur crepundia , arsenico rubro , minio , aliisque venenatis coloribus infecta : cuncta enim ori admovere atque lingere solent periculi ignari.

Nonnunquam arsenicalis compositio pro mercurio sublimato venditur , ac ita pessimè luditur de corio ægroti , nec non de famâ medici. Vis fraudem hanc capitalem detegere ? solve mercurium sublimatum in aquâ destillatâ , liquori affunde salis ammoniaci spiritum per salem fixum tartari expulsum : si mercurius sublimatus sit genuinus , statim liquor nivis instar albescet ; si contra nigrescat liquor , nigrumque in fundo

vasis pulverem relinquat , erit signum mercurii arsenico adulterati.

Prudentiores pharmacopolæ , ubi extraneos mercatores adeunt , mercurium sublimatione in crystallos formatum pulveri præferunt , tanquam adulterationi minùs obnoxium.

Non reticendum etiam est , quòd carnes animalium abusu arsenici necatorum commedentibus nonnunquam fuerint funestæ : aribæ filiam , ad mortem tabefactam , quod gustasset carnem gallinæ arsenico peremptæ , in *Amato* legitur ; hinc patet arsenicalibus minimè congruere vetus illud italorum proverbium :

Morta la bestia , morto il veneno.

Extra oleas evagarer , si cunctos arsenici abusus in medium adducerem ; cur missis aliis , recensero symptomata , ab ejus usu perverso solita produci , ut ex illis aliisque suprà enumeratis indiciis invicem collatis , in foro criminali

æquum de mortis causâ judicium ferri possit (*a*).

Igitur symptomata seu indicia (*b*) arsenicum gustatum deglutitumve subsequencia sunt, sapor austerus, exspuitio frequens, vertigines; labiorum, linguæ, palati, faucium, œsophagi, ventriculi & intestinorum ardor, dolor acerbissimus, rosio ac inflammatio; febris, sitis inextinguibilis, nausea, vomitus assumtorum, crebri singultus, palpitatio cordis, virium defectio ingens; respirandi difficultas, anxietates summæ, delirium, circulus lividus circa os & oculos, repentina corporis intumescencia; manuum ac pedum stupor; his accedunt priapismus,

(*a*) Arsenici alteriusve veneni exhibiti suspicio ulterius confirmabitur, si vomitu rejecta, aut in ventriculo intestinisve hominis præcipiti morte preempta reperta, cani data, eum enecent.

(*b*) Non in omnibus omnia eademque occurrunt symptomata; verum hæc pro ætate, temperie & viribus ægri, aut quantitate veneni assumti in variis varia sunt.

totius corporis convulsiones ; pulsus tardus, inæqualis, cutis pruritus ingens, icterus, maculæ rubræ, fœtor oris, præfaga luctûs suspiria, mictus cruentus, sudores frigidi, gangræna aut sphacelus ventriculi & intestinorum ac nonnunquam etiam genitalium ; ventriculi & intestinorum perforatio aut etiam erosio seu extenuatio talis, ut eorum membranæ folium papaveris vix superent crassitie, vomitus & alvi fluxus nigri, fœtidi, cadaverosi, capillorum defluvium, lypothymia, horum plerumque omnium malorum horrendum agmen claudit atra mors, quam epidermidis secessus & totius corporis putredo subito sequuntur : verum qui letho eripiuntur valetudinem deinceps vitream, nonnunquam febre heclicâ, paralyfi, aliorumve malorum serie exasperatam trahere solent.

Haud minora pericula circumstant illos, qui arsenicum extrinsecus variis admovent partibus, aut ejus halitibus sese

exponunt; fossiores nec non fornacum; in quibus mineræ arsenicales cremantur, accolæ macilenti languidique incedunt, ac tandem hæmoptisi, horridâve tabe tolluntur.

Tachenius narrat sese arsenicum sublimationibus repetitis fixare tentantem, aperto vase vaporem haussisse gratissimum, à quo post horæ dimidium dolores cardialgici ac colici intolerabiles, asthma, hæmaturia, aliaque pessima symptomata suborta sunt.

Meminit *Diemberbroeckius* plurimum arsenicale amuletum, pessimo impostoris consilio, pectori applicantium, qui ardore interno, anxietate præcordiorum ac pustulis in medio pectore nigricantibus imprudentiam suam luerunt; verum abjecto amuleto ab afflictis properantia fata repulit celeberrimus medicus.

Vi pollet tam corrosivâ ut fossorum manus ac pedes nudatos exulceret; sic arsenicum butyro mixtum & capiti

puellæ phthiriasi affectæ , loco coccul-
 larum , per errorem illitum , febrem ,
 delirium , syncopen , totius capitis in-
 tumescenciam ac celerem mortem in-
 duxisse *Wepferus* refert.

De arsenico extrinsecùs tantummodo
 applicato (inquit *cel. Degnerus*) ante
 aliquot annos mirum vidi effectum ,
 namque rustici quidam præparant ex ar-
 senico decoctum , eoque corpus lavant ,
 mirificè illud contra scabiem facere
 prædicantes : tale decoctum duo milites
 à quadam aniculâ accipiebant , eoque
 scabiem abluebant ; scabies quidem hâc
 ablutione evanuit ; sed utriusque geni-
 talia tanta inflammatio atque intumes-
 centia invasit , ut aspectu horrendum
 esset ; quibus conjuncti erant intolera-
 biles dolores , vehemens febris , vigiliæ ,
 fitis &c. totusque locus affectus brevii
 tempore contrahebat nigredinem gan-
 grænosam , ut de perfecto sphacelo jam
 sollicitus essem : tandem verò multâ

adhibitâ curâ separatio sphacelati succedebat, & paulatim laborantes restituebantur.

Seriò hæc inculcanda forent garrulis quibusdam aniculis, quæ, præjudicio hic endemio misellisque ægris luendo obcæcatæ, unguenta, emplastra, amuleta &c. corpori extrinsecùs admota, nunquam nocere posse insulsâ verborum gravitate affirmant.

Sagacissimi medici vix aliquid intentatum liquere, ut invenirent remedium terribilis hujus veneni ferociam aptum comprimere.

Eorum aliqui arsenicum indolis acidæ esse contendunt, sales alcalinos tanquam præstantissima ejus antidota extollunt: verùm alienis propriisque experimentis, in animalibus vivis captis, didici hæc decantata præsidia aquâ simplici haud esse efficaciora.

Nec minùs falluntur qui præsentaneo huic veneno alcalinam tribuunt indo-

lem, acidaque remedia id extinguere posse credunt; arsenicum enim alcalinæ indolis haud esse chemiæ peritus negabit nemo.

Neque tamen succum citri aliave acida planè inertia fore credimus, ubi aliquis terribile italorum venenum, *aquetta* dictum, ex arsenico, hyosciamo &c. compositum, infelix hausit; hoc enim in casu potus acidus tum arsenicum diluit; tum hyosciami mortiferum virus peculiari vi extinguit.

Hæc cum ita sint, ad generalia antidota transeundum est, inter quæ feliciter adhibetur aqua simplex, præsertim tepida, quæ arsenicum album (c) solvere, solutum diluere ac ita enervare, motoque vomitu eliminare valet: vagi glires, ubi arsenicum sumserunt, ductu naturæ conservatricis sui protinùs confugiunt ad aquam passim obviam, illaque affa-

---

(c) Aliæ enim arsenici species, juncto sulphure divites, aquâ solvi nequeunt.

tim haustâ à mortis discrimine sese liberant.

Maximam quoque laudem merentur lubricantia ac obvolventia per os atque anum copiosè ac diù ingesta, quæ ventriculum & intestina contra corporum rodentium injurias defendunt, dolores atque spasmos mitigant, acrimoniam quamcumque obtundunt & involvunt, sicque sine stimulo educunt (d) : usitatoria sunt olea blanda ex feminibus oleosis expressa, gummi tragacantha aut arabicum aquâ solutum, butyrum insulfum, axungia porcina haud rancida, nec non adipēs quicumque recentes : horum efficaciam centenis experimentis supra memoratus *Orvietus* confirmavit abundè.

His tamen medicaminibus palmam præripit lac merum, vel quod melius

---

(d) Si iis affatim haustis vomitus non succedat, tunc pennâ vel digito in fauces immisso poterit excitari.

est, supra scriptis oleis, aut butyro sociatum.

Convivas omnes, quibus hospes apposuerat jusculum arsenico, loco sacchari, conditum, lacte cum amigdalorum dulcium oleo maximâ copiâ hausto, strenuè & quidem vel centies vomisse; clysmatibus quoque oleosis injectis evasisse refert *cel. Hoffmannus (e)*.

Præsentaneam opem aliquando tulit oleum dulce ricini per os anumque ingestum, quod involvendq̄ & foras deturbando arsenicum, aliudve acre venenum in stomacho & intestinis retentum, oleis cæteris palmam præripit.

His ipsis auxiliis protinùs jungantur balnea oleosa, aut aquosa tepida, embrocationesve similes, si diris convulsionibus jaçtentur ægri: tepidi olei balneo

---

(e) Diluens potus, lac, olea blanda, adipēs recentes, mucilagines gummi tragacanthæ aut arabici, aliaque similia lubricantia & obvolventia post quæcunque acriâ venena assumta quoque locum habent.

convulſiones atrociffimas ex halitu veneni chemici obortas, quieviſſe refert *celeb. Morgagnus*.

Ubi vapores arſenici maximè infeſtarunt pulmones, remedio ſunt vapores aquoſi tepidi per os naresque attracti, qui arſenicales particulas diluendo ac enervando, vaſa conſtricta laxando & emolliendo magnoperè profunt.

Ubi arſenicum ſanguinem jam infecit, par ſibi non habet *oleum eſſentiale aniſi*, cujus ſcrupulus unus, ſimul cum looch ex ovi vitello, gummi arabico, & ſyrupo de althæâ, pro doſi adultis exhibetur.

Summo quoque jure ſeſe commendant aquæ thermales ſulphuræ, diù hauriendæ, balnei ſtillicidiique inſtar adhibendæ, ubi ægri præcipitis mortis diſcrimen evaſere, ſed ſtupore, paralyſi aut convulſionibus vexantur: ſi verò deficient illæ aquæ, utendum erit hepate ſulphuris aquâ purâ ſoluto: hujus enim

veneni sævitia sulphure sensim domatur.

Arsenicum magnam cum ferro affinitatem habet eoque redditur fixum ; hinc operarii , qui metallis nobilioribus repugnandis operam dant , his ferri limaturam utiliter tutòque adjiciunt.

A C I D A

M I N E R A L I Ä.

TRES acidorum mineralium diversæ sunt species, *acidi vitrioli*, *acidi nitri*, *acidi salis* titulis notæ, quas omnes, cum communia antidota postulent, uno hoc capite comprehendam.

Vitrioli acidum vel ex vitriolo, vel ex sulphure, vel ex alumine; *nitri acidum* ex nitro; *salis acidum* ex sale marino, fontium gemmæ, per chemicas operationes obtinentur.

Acida mineralia imprudenter hausta, aut etiam corpori extrinsecùs admota, non tantùm varios morbos inducunt, verùm vivas etiam carnes ac membranas destruunt, ipsaque ossa corrodunt atque exedunt, sicque crudelem ac sæpè præcipitem inferunt mortem.

Meminit *ill. Hoffmannus* hominis ; qui furiis conscientiae agitated aquam fortem arbitris remotis biberat vitrumque per fenestram in hortum proximum projecerat : viderat hoc ejus amicus in horto deambulans ab altero non visus, cumque vitrum considerasset, odoremque cognovisset, mox verò illum vomere & valde tussire animadverteret, ad cubiculum ejus properavit, aditumque quo licuit modo patefecit : verè jam agonizantem inveniebat; cum verò non ignarus medicinae esset, interim dum medicus accederet, multâ infusâ aquâ vim concentrati acidi infregit, sicque salutis auctor existit.

Stalpaert van der Wiel rustici cujusdam mentionem facit, qui aurifici lunæburgi lignum vendens, auctariiique loco haustum vini adusti petens, jussus fuit ingredi hypocaustum, ubi cum solus vitreum poculum aquâ forti plenum vidisset, vinum phlegmate orbatum ratus, in-

gentem fecerit haustum, & aurifici non multò post vini spiritum apportanti responderit se jam bibisse ex hoc vitro, nec ultrà appetere; undè illicò punctiones & lancinationes in ventre sentiens, assumto largo olei amigdalarum dulcium haustu curatus est.

Ipsè *Boerhaavius* spiritûs vitrioli vel sulphuris, quem summâ ignis vi extorquebat, halitum excepit, qui fortè illum unico momento suffocasset, constrictis pulmonibus, nisi spiritum salis ammoniaci ad manus habuisset.

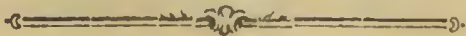
Acida mineralia mucilagine gummi arabici, tragacanthæ, decocto increfante *Fulleri*, ovis forbilibus, idque genus aliis unà cum putaminibus ovorum, cretâ albâ aliisve absorbentibus terreis largâ manu exhibitis citò ac tutò enervantur.

Hæc verò acida pulmonibus recepta haud alia antidota postulant, quàm mercurius sublimatus corrosivus, ignis vi in vapores resolutus.

S A L E S

A L C A L I N I F I X I ,

M I N E R A L E S .

SAL GEMMÆ, aqua marina; fontes medicati varii &c. chemicâ operatione memoratos sales largiuntur.

Licet sales alcalini fixi minerales minus acres esse soleant quàm lixiviosi, illorum tamen acrimoniam forti igne valdè intendi, quin etiam causticam fieri experimentis demonstravit chemiæ peritissimus *Meyers*.

Diluentia, obvolventia, oleosa blanda, acida antidota sunt.

Aqua pura, tepida aut calida, sales quoscunque solvit, diluit, enervat & per varias corporis vias educit; hinc omnium salium maximè generale antidotum rectè censetur.

Ast hoc in casu, longè efficaciora sunt acida vegetabilia vel mineralia diluenti aquæ addita, quæ vim quoque alcalini stimuli qualitate suâ potenter invertunt.

Summa tamen cautio requiritur in horum administratione, nam œsophagus, ventriculus, intestina naturali muco privata ac exulcerata levioerem stimulum ab acidis aut salibus neutris, etiam blandioribus, ægrè ferunt: undè quidam in hoc casu olea recens pressa sola vel cum acidis mista præscribunt, quibus sales obtundantur, erosæ œsophagi, ventriculi & intestinorum tunicæ investiantur, & contra salinos stimulos muniantur. Oleis recens pressis ingestis aëris elastici generatio, à salium oppositorum effervescentiâ producta, multum quoque diminuitur: quando igitur similes conditiones adsunt, altâ semper mente tenendum est monitum *ill. Trallesii*: quod si verò (*scribit*) etiam merum

rodens alcali subfit , acido fufficien-
 ter ingefto omninò superandum , multo
 judicio practico ponderandum erit , an
 illud hujus occurfu fit superabile , ante
 quam smegmate omni mucoso , quod
 villosam tunicam obducit , ftricturis &
 excretionibus excuffo , detractâ quasi
 veste naturali , hæc denudata injuriis
 cujusvis acrimoniæ in villos nervofos
 acturæ fit expofita : hi nimirum tum
 tegmine fuo orbi ftimulum quemvis
 acutiùs fentientes , non ab alcalinâ tan-
 tum acrimoniâ crispantur , fed ab acido
 etiam quantumvis blandiore æquè velli-
 cantur ; imò verò , fi ab utriusque con-
 curfu alius naturæ fal emergeret , non
 minùs ejus irritantibus puncturis malè
 afficerentur : hæc fi fortè lectorum
 aliquibus nimis fcrupulofa videatur cau-
 tio , operæ pretium erit perpendere
 fumman in hominibus benè multis , ut
 hypochondriacis & hystericis , ventriculi
 & inteflinorum delicatulam irritabilita-

tem & mobilitatem, quibus adeo, dum nondum ægrotant, succus citri & acetum non sunt adiaphora; sed tales quàm maximè intestinorum morbis subjacent, iisdemque graviùs affliguntur . . . . Hoc in casu primatum sanè ducit blandissimum acidum blandissimo oleo involutum in ebutyrato lacte, quòd si ullum aliud remedium acrimoniæ alcalinæ invertendæ & obtundendæ convenientissimum hic habeo, ejus egregiam virtutem in aliis ab hac causâ morbis sæpiusculè edoctus; atque hoc acidum benignum natans in pinguedine lactis multùm præfero aceti acido, per mel admistum mitificato.

Opitulantur quoque enemata ex memoratis remediis acidis & demulcentibus injecta.

LAPIDES

CALCAREI

ET TERRÆ

CALCAREÆ.

EX his violentâ exustione vel calcinatione paratur *calx viva*, quæ corporis partes, quibus applicatur, tum interiores, tum exteriores vi causticâ fummooperè lædit.

Vapores quoque sub extinctione calcis assurgentes, vel è parietibus calce recenter incrustatis aut dealbatis emanantes, non rarò ophthalmiæ, sternutationis violentæ diuturnæ, asthmatis, peripneumonix, dolorum rheumaticorum, febris lentæ, paralysis, apoplexiæ nec non funeris auctores fuere Q. *Catulus* consul romanus à C. *Mario* propter

civiles diffentiones mori jussus ; recenti calce illito multoque igne percalefacto cubiculo se inclusum peremit.

Consiliarii cujusdam aulici tres filios qui in camerâ calce obluâtâ , nondumque penitus resiccatâ , dormierant , intra tres dies suffocante anginâ periisse ; virumque propè furnum , in quo paulò ante calx exusta fuerat , commoratum sternutatione vehemente , sæpè recidivâ per aliquot annos laborasse , narrat *ill. Hoffmannus.*

Alii plures casus funesti in annalibus medicis reperiuntur , ex quibus patet , quàm imprudenter agant illi , qui in domo calce recens incrustatâ aut dealbatâ habitant. Non ergò sine gravi causâ olim apud romanos publicâ lege cautum erat , ne aliquis intra tres annos recens exstructa ædificia inhabitaret.

Ubi calx viva fuit ingesta , juvat lacte vel lini aut olivarum oleo solo , vel unâ cum melle , aceto , aliisque id genus aci-

dis affatim hausto ac in alvum injecto eam involvere, enervare, ac moto vomitu alvique fluxu eliminare.

Qui venenatis calcis halitibus affecti mortuorum instar jacent, aëri puro ac frigido quantociùs exponantur, aquâ frigidâ perfundantur, ori naribusque eorum infundatur acetum.

Non tantùm per se nocet calx viva corporis partibus exterioribus aut interioribus admota; verùm salium alcalinorum acrimoniam igneam quoque potenter intendit, uti *lixivium causticum* & *lapis causticus*, seu *ruptorium chirurgorum*, *salisque ammoniaci spiritus* cum calce vivâ paratus abundè demonstrant: *Vitrioli spiritus* aquâ purâ sufficienter dilutus præstantissimum antidotum est.

L A P I D E S

G Y P S E I

ET TERRÆ GYPSEÆ.

EX his igne exustis, paratur *gypsum* simulacris statuisque effingendis inserviens.

Gypsum intus sumtum, cum mucō succoque gastrico atque enterico in lapideam soliditatem, difficulter resolvendam, concrescit; repletionis sensum, alvi constipationem, obstructions varias; melancholiam, cachexiam pessimam, paralyfin, hydropem, tympanitidem, ac denique lentam miserrimamque mortem inducit.

Cajum Proculejum, *Augusti Cæsaris* familiaritate gavisum, pertæsum maximi doloris stomachi, epoto gypso mortem sibi conscivisse *Plinius* testatur.

Emanuel Byzantii Imperator gypsum in subtilem pulverem tritum farinæ fecalinæ impiè curavit admisceri, ac ita totum *Conradi III.* Imperatoris exercitum sensim delevit.

Gypsi pulvis unà cum aëre ad pulmones delatus in lapillos quoque concrefcit, linguæ ac faucium ariditatem, singultum, tuffim ficcam, anxietatem, fyncopem, cachexiam, peripneumoniam, phthifim &c. inducit; hinc gypsoplastæ ferè femper debiles incedunt, gypfatâque facie referunt simulacra.

Oxymel scilliticum ingestum, in ventriculo & intestinis hærens gypsum natum est solvere, & moto vomitu aut alvi fluxu eliminare.

Gypsi verò pulverem pulmonibus receptum, ibique concretum, aceti vapor inspiratus solvit, & excitatâ tuffi educit.

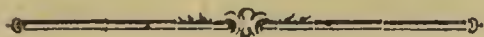

S U L P H U R

V U L G A R E,

S I V E

C O M M U N E.

EST concretum minerale ex acido vitriolico & phlogisto arctissime copulatis constans.

Sulphuris accensi fumus animalia respirantia cuncta celerrime necare valet; ubi verò is minori copiâ hauritur, tussim, sternutationem, raucedinem, capitis dolorem, lippitudinem, diarrhoeam, dysenteriam, asthma, peripneumoniam, hæmoptisin, phthisin inducit.

Clar. Ramazzinus mentionem facit mœchæ mulieris, quæ cum amasium suum, marito superveniente, sub lecto abscondisset, superposito, ut crimen magis

celaret , sulphurato velamine , se ipsam prodidit ; ille enim recenti sulphuris odore percitus non potuit , quin altè tussiret ac sternutaret.

Ill. van - Swieten insanabili asthma laborantem vidit optimum civem , qui in juventute apud œnopolam habitans , ut addisceret vinorum commercium , à sodalibus malè jocosus jurebatur , aperto ingentis dolii sulphuris vapore repleti spiraculo , olfacere , quâ arte vina à fermentatione præservarentur : miser ille validè naribus attraxit infestum hunc vaporem , & mox concidit , atque aliquot horis cum morte luctatus evasit quidem , verùm totâ vitâ mansit asthmaticus & nunquam somnum capere potuit , nisi erecto corpore in sedili hæreret.

Ubi ad suffitus adhibetur *cinnabaris* ; sedulò cavendum est , ne infensus sulphuris accensi vapor (cinnabaris enim ex sulphure & mercurio unitis constat) magnâ copiâ ad oculos aut pulmo-

nes perveniat , & memorata inducat
infortunia.

Sulphuris accensi fumus iisdem anti-
dotis , quibus mercurius sublimatus
corrosivus in vapores redactus , ener-
vatur.

Z I N C U M.

EST semi-metallum, sub-malleabile, plumbei fermè coloris, in quovis acido solubile, in igne ardens.

Zinci verò flores magno calore flavescunt, & frigore denuò albescunt; hac notâ à terris absorbentibus facilè distinguì possunt, quæ non rarò pro zinci floribus fraudulenter divenduntur.

Ex acido vitriolico & zinco *vitriolum album* (*couperose blanche*) componitur.

Vitriolum album vi adstringente pollet; majori copiâ intùs sumtum anxietatem præcordiorum, sudores, vomitum alvique fluxum potenter movet, naribus attractum sternutationem violentam non rarò excitat.

Eadem, quæ ærugo, antidota postulat.

CAUTELÆ QUÆDAM
 FOSSORIBUS
 ALIISQUE NOCIVA FOSSILIA
 TRACTANTIBUS
 MAXIMÈ NECESSARIÆ.

SOLVENDA alvus dato subindè rheo aut. poto olivarum oleo, quo minùs venenum cum salivâ aut cibus ingestum hæreat, morâque noceat longiori.

Ab opere non recedant, quin corpus abluant vestesque mutent, ne fossile venenum iis adhærens haud interruptè agere pergat.

Intermissum laborem nunquam repellant jejuni: quotidianâ experienciâ constat illos, qui in plumbi, arsenici &c. fodinis pane atro unâ cum lardo pinguive carne bibulâ vivunt, aut, antequam

operi sese accingant , lac , oleum recens , aliave id genus pinguia assumunt , quibus particulas venenatas cum salivâ in ventriculum delatas involvant , diutiùs manere incolumes.

Nicotianæ fumum per fistulam sugentes salivam perpetuò exspuere solent , quare is utilitate non carebit , ubi hæc nocivis inquinata exhalationibus est.

Gargarizando os & fauces nonnunquam etiam eluere expedit.

Vitanda loquacitas est : muti enim quia minùs frequenter respirant , minorem venenati halitûs copiam hauriunt.

Ori naribusque admoveatur velamen aquâ purâ aut antidoto , si quod cognitum sit , madidum ; sic ut nullus , nisi percolatus & correctus , hauriatur aër.

Apertis portis & fenestris sæpè renovandus aër ; ast cavendum semper , ne calens corpus frigore afflatuque lædatur : convenit etiam faciem , quantum possibile est , à nocivis halitibus avertere , nec

non, ad auram puriorem captandam, chymicâ officinâ interdum exire, vel vasa in loco ventis obnoxio ita disponere, ut funesti vapores ab adstantibus longissimè repellantur; in fodinis adhibenda est ventilans machina.

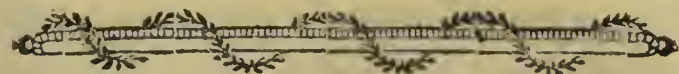
Aër fodinârum aliorumque locorum diù inclusus aquâ frigidâ affatim injectâ non rarò corrigitur & emendatur.

Solent nonnulli accensâ candelâ in fodinas aliaque loca suspecta lentè demissâ explorare an venenati vapores adsint; si flamma ritè vigeat, audacter intrant; si verò langueat, aut, quod pejus est, extinguatur, tum, priusquam in ea loca audeant descendere, aëris correctioni aut renovationi student; verùm alii huic signo haud multùm fidentes canem, fellem &c. prius intrare jubent, ne dubio aëri propriam salutem committant.

Qui verò in fodinis mortuorum instar jacent quantociùs sunt extrahendi, aëri puro exponendi, aquâ abluendi, vesti-

menta eorum mutanda; salis ammoniaci spiritus aquâ aut spiritu vini camphorato temperatus in os naresque indendus, narium quoque irritatio mechanica haud negligenda, aër compressis ægrinaribus per os vi insufflandus, nicotianæ fumus in alvum dandus; vena, præsertim jugularis, nonnunquam secanda.

DE USU CHALYBIS

ATQUE MERCURII

IN OBSTRUCTIONE CURANDA

DISSERTATIO.

ERUDITISSIMO, AMPLISSIMOQUE VIRO;

ALBERTO HALLER

LUCAS DORASCENTIUS

S. D.

ILLUSTRIUM virorum fama, cum ubique terrarum diffusa est, hoc potissimum habet, ut eorum gloriam cujusque generis, & conditionis hominibus notam efficiat; immò verò, cum de litteris agitur, ad illos etiam perveniat, qui eas tantum a limine salutarunt, aut primoribus labiis attigerunt. Quod cum optimè tibi perspectum sit, nihil sanè miraberis, eruditissime Haller, cur mihi

tantum honoris tribuere audeam, ut ad te scribam epistolam, testem meæ obsequentiſſimæ erga te voluntatis : mihi, inquam, qui licet ætate & ingenio non ſim cum cæteris comparandus, qui Romæ vivunt, medicinæ cultoribus, tamen ope, ac præſidio commentariorum, quos, doctis viris plaudentibus, ad communium ſtudiorum utilitatem edidiſti, confido me in re medica non mediocriter profecturum. Quid ni ? Antonius Cocchius nemini ignotus, tibi verò notiſſimus, quem Numine dextro ſtudiorum meorum optimum ducem, ac magiſtrum ſum naçtus, tantâ eos copiâ eruditionis abundare teſtatur, ac novis adeo experimentis, obſervationibus, argumentis eſſe tam luculentos, ut ea de cauſa hujus te ætatis, quæ floret maximè laude litterarum, ſecundum nemini cenſeat. Boerhaavii inſtitutiones adhuc lumine carerent, ac fruſtra id expectaſſent, ni boni ſuperi Hallerum tandem dediſſent, qui

eas optimè illustraturus, pulcherrimarum
 rerum thesaurum nobis optantibus ape-
 riret. Dicam quod sentio; non assentandi
 gratiâ. Ubinam major, quàm in his tuis
 commentariis, aut in rebus quàm diffi-
 cillimis pertractandis ingenii vis, aut
 felicitas in solvendis, aut facilitas in
 explicandis? Hæc sunt mehercule, quæ
 ita me tibi addictum reddidere, ut gloriæ
 tuæ prædicandæ, & , quantum fieri per
 me potest, amplificandæ desiderio exar-
 descam. Nec verò istud aut mediocre
 est, aut obscurum, aut hujusmodi, ut
 silentio præteriri possit. Nam cum medi-
 cis, iisque vulgò celebrioribus tantâ
 contentione decertavi, quantâ nunquam
 antea ullâ in causâ: & jure quidem,
 ac meritò. Quis enim causam, quæ
 optima sit, lucis in sole defendendæ
 suscipere nollet, lubenterque pro viribus
 sustinere? Cæcutiunt plerique hujus
 sæculi medicorum, qui si forte gravissi-
 morum hominum scripta vel non intel-

lexerunt, vel etiam (quod turpius est) pervolutare & cognoscere neglexerunt, ad suam tegendam vel inscitiam, vel ignaviam, ajunt id omne supervacaneum sibi videri, quod lucubrare scriptores ætatis nostræ, ac typis edere voluerunt. Crede mihi, humanissime Haller, nimis acerbum, nimis asperum est indoctos istos etiam in magnis, clarissimisque civitatibus triumphantes intueri; qui non modò freti popularibus auris, sed etiam plausu virorum principum celebrati, ubique se jactant, atquè adeo inscitiam cum incredibilem temeritate conjungunt, non sine magno sapientum dolore, & iracundiâ. Quoniam verò se sola virtus contenta est, neque infani vulgi honoribus eget, ad Te, Vir clarissime, redeo; quem cum audiverim multum operæ insumsisse in Boerhaavio Lugdunensi Professore observationibus illustrando, enixe rogarem & obtestarer, ut, quæ jam edidisti, ad me mitteres,

si mihi, ut sunt, ad manum non essent; ne, qui gloriæ tuæ faveo, tuorum operum jucundissimo fructu diutiùs carerem, simulque labi occasionem permetterem communicandæ cum aliis doctrinæ tuæ, quæ in eisdem operibus maxima continetur. Nunc iudicium de quodam opusculo meum legendum tibi, atque, uti spero, approbandum exhibeo.

Prodiit nuper in lucem oratio botanica, quam philosophus quidam è medicorum collegio in horto academico habuit. Hoc unum captu mihi difficile visum est, quod ille ait: *Quoties, dum obstructionibus per chalybem medebamur, eas nos vidimus in scirrhum, aut cancerum insanabilem permutatas? quoties nos hydrargyrum, & cætera, quæ ab eo sunt per medicamenta, sumus execrati; dum tantos ab iis vidimus fluctus, tempestatesque excitationes, ut quid consilii caperemus, nesciremus?* Qua quidem in re fugit philosophum ratio, meâ quidem sententiâ. Ejus enim

observatio inutilis est, quippe quæ non ex accuratâ historiâ, non ex enumeratione juvantium ac nocentium, non ex cadaverum sectionibus deducta sit. Utinam verò ex iis, quæ diximus, profecta esset. Tunc enim de indole morbi perbellè ille atque cæteri judicassent, essentque cautiores in quibusdam tractandis medicaminibus; neque ille tam præceps in affirmando fuisset: *chalybem in cancrum & scirrhum permutare obstructiones, & hydrargyrum fluctus, tempestatesque excitare.*

Jure optimo culpanda ejus opinio est, quem non puduit duo illa medicamina ex chemiâ explodere, mortalium generi utilissimâ ac nobilissimâ scientiâ, cujus unius est virtutes terræ multiplices investigare. Sæpè cogitabo de illâ vulgari observatione, quæ non habetur in antedictis; præsertim verò cum scriptoris illius observatio in duobus illis medicamenti generibus non parùm mihi videatur.

tur experiētiâ labefactari, quam scriptor ille vel, ut par erat, minimè attendit, vel nunquam vidit. Quibus nos documentis si vellemus insistere, chemicam scientiam longè profectò salutarem, ejusque præcepta, quæ à gravibus auctoribus nobis tradita sunt, contemneremus. Nam *falsum dicere ex bona ratione, turpe non est, falsum verò palam negare, sat est*, teste Quintiliano. Verùm studia nostra locabimus in defendendâ viriliter veritate, & fideliter pro chemiâ certabimus. Chemiam, sive spargiricam, quæ ad salutem humani generis, atque ornamentum haud contemnendum inventa est, jam dudum sopitam, in lucemque deinde revocatam quidam dixerunt, non secus ac fulmina tormenti bellici, ad communem lanienam, atque perniciem. Hanc scientiam a Dæmonibus filiabus hominum datam in pretium amoris putarunt nonnulli: qui error sanè antiquissimus ex eo duxit originem, quòd illi

sensum scripturæ genuinum affecuti non
 essent Genes. 6. 2. scriptorum catalogum
 non est facilè texere, qui de hoc argu-
 mento differuerunt: præcipui tamen
 sunt, Oswaldus Crollius, Beguinus,
 Joannes Hartmannus, Joannes Petrus
 Faber, Le Mery, Le Mort, Basilius
 Valentinus, Paracelsus, Rogerius Baco,
 Raymundus Lullius, Joannes Rudolphus
 Glauberus, Joachimus Beccherus, Ett-
 mullerus, Boerhaavius, Hoffmannus,
 Poterius, & alii complures. Inter mine-
 ralia siquidem, quæ eruuntur ex visce-
 ribus terræ, quæ centrum, seu matrix
 elementorum omnium adpellatur, & in
 quam elementa projiciunt sua spermata,
 & semina, quæ terræ sinu foventur,
 ac digeruntur, chalybs, & hydrar-
 gyrum computantur. Priùsq̃am verò
 utrorumque mineralium vires, natu-
 ramque investigem, de obstructione,
 scirrho, nec non cancro, quantum
 brevitatis hinc necessaria permittit, quæ-

dam notanda judicavi : ac primùm de obstructione.

Obstructionem Hermannus Boerhaavius in aphorismis de cognoscendis, curandisque morbis, numquam satis laudatis definivit; dicens, *quòd sit obturatio canalium, transitum tollens liquido, per eum transjiciundo, vitali sano, vel morbofo, orta ex excessu molis transituræ supra capacitatem vasis transmissuri.* Est autem duplex obstructio, eorum sententiâ, qui medici habentur accuratissimi; quarum unam oppilativam ab humore vas infarciante; attenuativam alteram per collapsum vasorum atque viarum dicere solent. Cuique medicorum notum est, has ab humore crasso, deside, tenacique proficisci: dequè his sapienter Thomas Warthonus Adenograph. cap. 11. scripsit, ac quinque modis contingere affirmavit. *Primò, in ipso aditu succi lactei in orificia venarum lactearum. Secundò, in transitu ejusdem per mesenterii glandulas. Tertid, in*

transitu sanguinis ex arteriis in venas per earundem glandularum substantiam. Quartò, in canalibus aquosis, vel lymphæ ductibus. Quintò, in nervis. Canaliculorum præcipuè de nomine, in quos massulæ sanguineæ confestim impelluntur, ocyusque deferuntur, qui obstructionibus magis obnoxii sunt, arteriosi, venosique ferè unanimi consensu nuncupantur. Perpenſa generaliffima obstructionis idea, istiusmodi aliquod exemplum afferre decrevi in differt. de chlorosi, quæ, Deo dante, proximo anno in lucem prodibit. Dum ergò arteriosi & venosi canaliculi, qui per uteri substantiam serpunt, obstructionem in virginibus patiuntur, morbus virgineus, seu chlorosis confestim accidit: cujus ætiologiam repetere libet à sanguinis impuri, & humorum viscidorum ac minùs motui aptorum abundantia, tum ob deperditum tonum, vigorem, ac vim solidarum partium, maximèque viscerum chylicationi infer-

vientium , quæ sunt ventriculus , intestina , hepar , lien , ac pancreas : tum ob ipsarum sanguificationi inservientium robur labefactatum in machinâ nostrâ ; ut sunt arteriæ , venæ , cor ac pulmones. Nam dum partes nostri corporis fibrosæ & vasculosæ minùs possident motum oscillatorium , non fiet illarum contractio , adeò ut in arcum distentæ abbrevientur , & in lineas disponentur rectas , neque accedent circa cavitatis axem , neque ad humores validè appellendos erunt idoneæ ; atque ita sanguinis circuitus tardior lentiorque evadat necesse erit , & hinc separationum æquè ac excretionum negotium saluberrimum imminuitur. Undè fordes excrementitiæ viscidæ , biliosæ , falsæ , serosæ , quæ in hepate renibusque secerni ac foras ejici debent , maximâ ex parte retentæ , impurum planè ac intemperatum reddunt sanguinis serum & succum nutritium. Temporis decursu fibræ motrices extre-

morum in cute vasorum , ex Ruyschii
 injectionibus stupendis primum ritè co-
 gnitorum, proprio ac naturali destituun-
 tur robore ; & sic tam sudor , quàm
 Santoriana separatio impeditur ; undè
 in corpore reticulari Malpighii , sive
 reticulo cutaneo , cuticulam inter &
 cutem circumposito , à tincto sero palli-
 dus & subalbidus , immò plumbeus ,
 livescens , aut virescens color cum ali-
 quâ corporis intumescentiâ deprehendi-
 tur ; quo fit , ut ipsa nutritio impediatur.
 Similiter contingere videremus obstru-
 ctiones , si cadavera sedulò introspice-
 remus , quorum sectiones si quis optaret ,
 sepulchretum anatomicum Boneti adeat :
 maximè autem eas videremus in imi
 ventris visceribus , præsertim verò in
 binis meseraicis arteriis , quarum supe-
 rior per tenuia , inferior per crassa in-
 testina perreptat , & utraque arcum
 insulamque constituit. Cerneremus has :
 quoque in ramo dextero sinistroque :

cœliacæ, quæ proximè supra mesentericam ex aorta prodit, arcum facit antroorsum, deindè retroorsum flectitur; quiquidem rami per lienem, pancreas, ventriculum & hepar proserpunt; quorum diameter in principio ampla manifestatur, in extremitatibus verò in angustiore pergat. Dum igitur massulæ sanguineæ, quæ in conica impelluntur vasa per diametrum ampliore, non difficilè transmittuntur, (in extremitate siquidem canaliculi cylindrici fiunt) validâ contractione humorem sanguineum, quo nullum animal caret, appellunt. Si igitur teretes massulæ fiant majores vasis cylindrici, conicique diametro, transire nequeunt. Quocirca in ramis meseraicis ac cœliacis obstructiones contingunt: & cum nos mechanica & hydraulica doceat, fluida in corpore humano alia aliis motibus ferri, tunc illa obliquè ac retrò incumbunt & urgent. Nequeo ferre Michelotti senten-

tiam , pace tanti viri , dum ait p. 35. 38. *Crassa fluida dicenda , non quæ particulas habent maximas , sed ea , quorum particulae difficulter trajiciuntur.* Idcirco enim particulae , vel nullo pacto , vel saltem difficilè trajiciuntur , quia sunt crassæ atque maximæ , ac dum sibi invicem cohærent , inde moles fluidorum maxima efficitur , dum mutuâ vi sese per vasa trahunt particulae diversæ massæ sanguineæ , & sic oritur cohærentia. Cohærentiam divinitus Elem. physic. Petrus Musschenbroekius definivit. *Est ea corporum conditio , quâ partes quomodocunque , & à quacunque causâ conjunctæ , divulsioni resistunt , ita ut eâdem vi à se mutuo separari nequeant , quâ aut solæ moveri , aut sibi tantummodò impositæ , sejungi iterùm potuissent , sed vim postulent multò majorem.* Idipsum confirmare in venis ejusdem generis supervacaneum non erit : nam ex demortuorum sectionibus quædam obstructions deprehensæ sunt , ut Bo-

netus, Willisus, Blancardus, Wepherus, Pechlinus, aliique indubiam fidem faciunt. Quin etiam nos experientiâ edocti sumus, quòd sinus duræ meningis, qui triangulum imitantur, sive quatuor sint, ut Ortlobius & Vieussenius demonstrarunt, sive quatuor supra quatuor, ut eos Winslovus enumeravit, nec non jugulares internæ venæ sanguine mucoso, crasso, deside infarctæ sunt, immò substantiam ferè polyposam referunt. Et ratio in promptu est: cum enim istæ venæ impulsu destituantur, inde tardior, lentiorque fluidi sanguinei motus exoritur. Hinc non miramur obstructions natas esse, si particulæ sibi invicem cohæreant.

Longè adhuc prolixius & accuratius hujuscemodi afflictionis proximam causam tradidit gravissimus auctor noster in suis aureis aphorismis, dum num. 108. ait: *Obstructio oritur ex angustia vasis magnitudine molis fluxuræ, vel utrisque concurrentibus,*

Quicquid igitur potest hæc tria facere ; hoc est angustare vas , cruorem desidem per ipsamet vasa appellere , & quicquid simul potens est vas arctare , & sanguinis massam minus ad motum fluidam reddere , causam procatarticam , seu remotam nuncuparem. Quæ si quis plenius intelligere cupiat , Hermannum Boerhaavium , nec non ejus commentatorem Gerardum van-Swietenum de obstructionibus consulat. Nunc ordo postulat , ut affectionis scirrhosæ naturam dispiciam.

Scirrhus communiter est tumor durus , renitens , concolor , indolensque. Quamvis autem eum distinxerint in legitimum , seu exquisitum (quam descriptionem disertis verbis apud senem Galenum legimus) tamen distinctio illa constans non est. *Exquisitus igitur scirrhus tumor est præter naturam , sensu carens , & durus. Non exquisitus autem non omnino quidem sine sensu est , sed agere tamen admodum sentit. Qui igitur sine sensu , incurabilis est ;*

qui

qui verò hebetis sensus est, non quidem insanabilis est, tamen non facilis curatu: quam opinionem etiam in Boerhaavii aphorismis van-Swietenus commemorat. Ejus morbi sedem fuisse glandulam didici ex nonnullis auctorum observationibus. Inter recentiores quidem laudatus Heisterus anno 1725. Glandulam tymum deprehendit in puero tredecim annos nato hecticâ extincto, scirrho induratam, moleque ingentem. Idem auctor glandulam dorsalem à magno Vesalio delineatam, ad ovi gallinacei magnitudinem auctam. Undè œsophagus ita comprimebatur, ut nihil amplius transire potuerit. Philippus Verheyenus observavit ex dorsaliū glandularum tumore ac scirrhositate patientem præ inediâ miserè obiisse, omni scilicet viâ cibo potuique ad ventriculum præclusâ. Post sectum enim cadaver, œsophagi latera ob vehementem compressionem coaluisse animadvertit, ipsumque ejus tubulum sub

glandulis illis abiisse in corpus solidum introspectit. Scirrhum in majore oculi sinistri cantho natum, castaneam æquantem, feliciter abstulisse Hildanum, scribit van-Swietenus in comment. Boerhaavii. Tonsillas, post inflammationem illarum malè curatam, in scirrhum induruisse vidit ipse auctor aliquoties. Plurimæ forent medicorum observationes huc adducendæ de scirrho; verùm, ut brevitati consulam, paucas retulisse sufficiat. Symptoma illud, quod experientiâ compertum habuimus, hìc nullo negotio extricatur. Quippe mulieres quinquagenarias hystericâ passione graviter laborantes, necnon virgines, quæ immaniter mensium suppressionem passæ fuerant, ocyus, ac par est, talibus affectas scirrhis non rarò observavimus. Ratio est, quia dum menses in illis cessant, sanguis ille, qui fluere solitus erat, sive per vaginam, sive per uterum (quâ de re anatomici, magnâ inter se con-

tentione dimicant) ad alia vasa regurgitat ; deinde ob vasorum actionem in ipsamet fluida labefactatam , hæc spiffiora fiunt , atque adeo in glandulis ibi repertis interclusa scirrhosum morbum produ-
cunt. Scirrhi causa meritò recensetur viscida , crassa , viscosaque materia , dum particulæ istæ sanguineæ cum tardis , *quæ majorem habent vim inertiae , vel motum citiùs amittunt* (præceptore Hallero) , se se attrahunt , naturamque gypseam , immò vitream acquirunt , impactæ , infertæque in ejus spatia per adhæSIONEM magnam : sic in glandulis scirrhus inchoatur , perficiturque. Causæ remotæ inquirantur attentius apud Boerhaavium , & Gerardi van - Swietenii commentarios. Jam verò proximum est , ut ad cancerum expendendum , quantum in me erit , aggrediar.

Cancer a similitudine cancri nuncupatus , tumor est rotundus , lividus , aut subniger , dolensque , dum canales cir-

cum circa scirrhum inflammari incipiunt : inde exulceratur , & in pus convertitur. Non parùm aberrarunt à veritate illi , qui cancrum ad solas mulierum mammas , & virorum scapulas restrinxerunt. Nam exemplis docemur , quæ à multis scriptoribus memoriæ prodita accepimus , in aliis quoque corporis partibus cancos enasci , ut in labiis , linguâ , in pene virili : quæ nos quidem exempla apud Hildanum legimus. In virgine adulta satis magnam verrucam in dorso locatam in cancrum degenerasse van-Swietenus observavit. Idem auctor vidit in pollice pedis , dum unguem imprudentiùs fecerat chirurgus in quadam rusticâ , læseratque tenerrimam illam pulpam nervosam , quæ ibi est , similem excrevisse fungum ; quem cum rodentibus consumere tentaret idem chirurgus , sic irritavit ut in horrendum cancrum abiret. Superiore anno in pede dextro cujusdam artificis cancrum ego observavi cum

præceptore in urbe Româ ; quem feliciter ille curavit. Igitur non tantum in scapulis ac mammis , verum etiam in quibusdam aliis partibus cancer enascitur. Causam hujusmodi morbi rectè est affectus Boerhaavius , dum ait : *est quidquid scirrhum facit , acre scirrho mixtum ; mutatio in circulantibus , à menstruis , hæmorrhoidibus , hæmorrhagiâ qualibet retentis ; sterilitas , cælibatus , effœta ætas à 45 ad 50 annos ; victus austerus , acer , calidus ; affectus animi tristes & biliosi ; irritatio externa quælibet , motu , calore , acrimoniâ , emolliente , suppurante , causticâ , vesicante medelâ externa , vel interna similia peragente.* Hæc de obstructione , scirrho & cancro dicta sint satis. Nunc de chalybis naturâ in obstructionibus agendum est.

Chalybs (testante Andréâ Baccio lib. 6. de Thermis cap. 2.) *nominatur quasi ferrum chalybum à regione Chalybum in Ponto , ubi purissimum ac durissimum gignitur.* Ferrum etiam Mars ab aliquibus

dicitur , quòd Mars planeta in produ-
 ctione ferri suas partes habeat radiis
 immittendis , & in terræ finu radicitùs
 implantandis. Sapienter igitur illustres
 viri scripserunt , nihil esse in ipso Marte ,
 quin reperiatur in ferro ; de quo Plinius :
*hoc tellurem scindimus , serimus arbusta ,
 ponimus pomaria , vitæ squalore deciso an-
 nis omnibus cogimus juvenescere. Hoc extrui-
 mus tecta , cædimus saxa , omnesque ad alios
 usus ferro utimur. Sed eodem ad bella ,
 cædes , latrocinia , non cominùs solum , sed
 etiam missili , volucrique , nunc tormentis
 excusso , nunc lacertis , nunc verò pennato ,
 & aliis recenter in perniciem hominum
 inventis. Jure quidem scriptores nonnulli
 ferrum Martem appellarunt , non solùm
 quòd hic planeta in generatione & pro-
 ductione ferri dominium exerceat , suas-
 que tunc temporis in ferrum virtutes
 ac proprietates inducat ; sed quòd etiam
 Martis naturam ferrum sequatur & imi-
 tetur. Si quempiam medicorum non pu-*

det contemnere chalybem ; is etiam ferrum , feu Martem contemnat necesse est ; cum tamen ferrum propter consistentiam & duritiem , quâ pollet , valdè conducat ad corporis humani sanitatem. Neque enim hujus œconomia posset in æquilibrio sustineri , deficiente laudato remedio , sine quo medicina claudicans foret & imbecillis. Ut id ipsum de chalybe pro dignitate demonstrarem , ita constituo , chalybem in obstructionibus persanandis utiliter adhiberi. Non enim tam equitatio laudabilis atque utilis est per celeberrimos Anglos , Sydenhamum & Mortonum , qui eam non dubitant in hecticâ & phthisi præsentissimam appellare ; non tam mercurius luem celticam ex humano corpore potest ejicere ; non tam cortex peruvianus febres intermittentes expugnare ; non tam laudanum liquidum , sine quo medicina manca esset juxta Sydenhamum , sedare cholericam valet , quàm est chalybs idoneus ad ob-

structiones tollendas. Chalybs remedium est celebratum à viris clarissimis tum veteribus , tum recentioribus , parùm verò cognitum à philosopho nostro , qui non intelligit , quibus hoc medicamentum viribus polleat ad obstructiones debellandas : id quod multis rationibus planum fiet. Neminem præterit , a methodicis bina morborum principia tradi , quorum unum laxum , alterum verò adstrictum appellant ; illaque eorum methodus hujusmodi erat , ut pro laxantibus adstricta remedia , pro adstrictis laxantia applicarent. O veram , ac rectè nobilem methodum ! Tibi , o medicorum princeps Hippocrates , hoc quoque debemus : fit enim eo , ut malæ omnes affectiones expugnentur , ac valetudinis comodo consulatur. Quid tum denique ? Hoc pacto dumnimiæ solidorum rigiditatis insidias fatis clarè cognosco per propria signa , id est , per durum , subtilem , ferrinumque pulsum , unà cùm accensâ

siti conjunctum, continuâ vigiliâ, diro vomitu, exanthematibus, ingenti delirio, alvi duritie cum cutis asperitate, singultu, ac inflammatione, statim eorum laxationem tentandam & inducendam arbitror. Contra verò reparandum vigorem, nimiâ eorumdem flacciditate cognitâ, habitis symptomatibus, hoc est pulsu molli, debili, frigore in extremitatibus ingenti, linguâ nimis humidâ, simplici nausâ, corporis fluxu, humido cutis sudore, magnâ somnolentiâ, viriumque prostratione. Quapropter censeo repetendum, quod in aureis aphorismis artis parens Boerhaavius scriptum reliquit, dum ait: *Rigiditas fibræ nimia est adunatio partium minimarum, quæ tam validè faciat eas cohærere, ut non cedant illi actiõni fluidorum, quæ superare debet hanc resistantiam; ut maneat sanitas. Contrâ fibræ debilitas vocatur adunatio partium minimarum cum nisu in cohæsionem tam parvo, ut vel illo levi motu solvi queat, qui sanitatis effectiu*

fit ; vel non multùm majori. Qui sunt in medicâ facultate diligenter versati , ajunt , rigiditatem solidorum nimiam indicare eorum laxationem , hanc autem vigorem reparare. Sit v. g. obstructio , in quâ offendimus fibræ nimiam laxitatem , ut in chlorosi evidenter patet ; ad hujusmodi laxitatem tollendam , præter multa , quæ profunt , acido - austerâ fossilia computantur ; *inter quæ , duce van-Swietenô , p. 36 , reliquis ferè omnibus palmam præripit ferri , in acidis vegetabilibus fermentatis soluti , usus ; quo miraculi instar tumentia illa frigida debilia corpora reviviscunt : nulla fit inde evacuatio liquidi distendentis , sed novum robur accedit , quo plus contracta promoveant stagnantes ferè humores ; illi autem , qui evacuando curare volunt hos morbos , plus debilitant.* Chalybs igitur egregium remedium in obstructionibus , sive in pollinem redigatur , sive quocunque modo propinetur , illicò à salibus intra machinam nostram solutus , sic

agit : dum particulæ illæ sulphuræ metallicæ, ac acido-austeræ deglutiuntur, eæ vel intra canales unâ cum sanguine permiscentur, vel forinsecus eorum superficiem attingunt. Si in canales appellantur, massulas symbolas, seu earum cohæSIONEM sopitam, aut ex majore sphericâ figurâ auctam, excuscitabunt: hinc ipsi sanguini teretes illæ massulæ minores pro suâ diametro, ut per canales facillimè transire possint, restituuntur : & partim terreis particulis, absorbendo, imbibendoque quemcumque acidum peregrinum obvium, partim deostruendo, aperiendoque, austeris suis operantur. Unde elasticus sanguinis motus restituitur, omnemque circuitum adimplebit. Si in vasorum superficiem agant, intricatissima fibrarum series acido-austeris roborabitur, atque idcirco vasa omnia robustiora fient, eorum elementis ad se invicem accedentibus. Mox fibræ ipsæ contractæ ab liquido

impulso, arcûs instar distentæ sese abbreviant, & in lineas rectas disponunt, accedunt ad axem suæ cavitatis, liquidum contentum appeliunt; ipsorumque canalium functio tum demum absolvitur, cum omnis obstructio penitùs deletur.

Quoniam verò inanem philosophi, quem memoravi, opinionem ferre non possum, veram sententiam illustrium virorum testimoniis, atque rationibus luculentiùs confirmabo. Inter quos Plinium nat. hist. lib. 34. cap. 15. de Chalybis usu scripsisse legimus : *Propinatur contra lienis vitia, absunt enim illa.* Julius Cæsar Claudinus: *Proprium, ait, melancholiæ hypochondriacæ alexi-pharmacum esse chalybem; quoniam continuus illius usus semper felicem finem in ægris sit assecutus: siquidem in reserandis obstructiõibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo versatur, nulli medicamento cedat.* Et de ingress. ad infirm. in appendic. sect. 2. *In curatione melancholiæ hypochondriacæ medicamenta chalybeata sibi*

nullum par habere. Aetius ferm. 2. cap. 11. affirmat : Lienosis præstantissimum esse remedium, aquam, vinum, aut poscam, in quibus ferrum extinctum fuerit, per multos dies sumtam. Quod etiam cæliacis, & lienosis multùm profuisse, observavit Oribasius. Rasis lienis tumoribus utilem esse docuit, cujus affectu Serapio, Avicennas, Halyabbas fuerunt. Paulus Ægineta, aquam, in qua extinctum candens ferrum, epotam spleneticis competere monuit. Mercatus quoque dilucidè hanc veritatem de morb. mulier. testatus est. Tantam esse, ait, chalybis naturam & efficaciam, ut magnos etiam lienis, & uteri scirrhos persanasse visum sit. Et alibi : incredibili efficaciâ affectionis hypochondriacæ chalybem prodesse ; & experimento esse confirmatum, in omnibus ferè affectionis hypochondriacæ causis usum chalybis commodum esse, sive in feminis ex utero, sive in eis, ac viris ex ventriculo, mesenterio, jecore, aut splene obstructis, aut quomodolibet humore obesis,

malum oriatur. Sennertus lib. 3. part. 5. sect. 1. huic sententiæ adstipulatur his verbis : Experienciâ diuturnâ, & multâ constat, chalybem ad affectionem hypochondriacam, cachexiam in mulieribus ex mensum obstructione, aliosque è pertinacibus lienis, & venarum meseraicarum obstructionibus ortos morbos, esse probatum remedium, & merito ob id magni faciendum. Confirmat etiam Petrus Joan. Faber cap. 4. lib. 4. Vulnera enim, inquit, curat omnia, & ulcera maligna & cacoetha, & obstructiones reserat omnes, immo scirrhos hepatis, & lienis, & pedetentim dissolvit, & curat. Longior sim, si virorum illustrium testimonia referre singula velim, quæ in Mangeti bibliothecâ pharmaceuticâ leguntur pro decantati remedii defensione, tam in obstructionibus, quàm in scirrho ipso, morbisque aliis. Nam binis viribus chalybs, vel ferrum præditum est, roborandi scilicet, & aperiendi; hæc in volatiliori potissimum, ac proinde in sale; illa verò in

terreis particulis residet : quod plerique scriptorum apertè ostenderunt. Inter novissimos , Italus quidam lib. 3. de Chlorosi : *Inter præsidia , inquit , medica , non infimum sanè , & antiquitùs obtinuit locum : qui & alibi ait : blandè agit , obstruções recludit , viscerum vim enervem roborat , aliosque optimos , citò ac tutò , non præposterè modò propinetur , præstat effectus.* Sed , quæ sequuntur , viri optimi verba ferre nequeo : *Tyrones interim monitos velim , ne corpore non ritè purgato , neque humoribus non antea diu subactis , ac non benè dilutis , martem umquam propinent.* In hoc enim Sydenhamo professori londonensi apertè repugnat , qui genuinam , veramque methodum in praxi sedulò callebat , quem professores omnes in ipsâ exercitatissimum ; & omnibus imitandum fatentur. Ipse gravissimus auctor in Dissert. Epist. ad Guilielmum Cole scribens , hæc habet : *Si quis objecerit limaturam chalybis , nisi æger subinde fuerit*

expurgatus, in visceribus hærentem, ei, qui illam devoraverit, nocere posse; Respondeo primùm, me nihil unquam tale in quoquamprehendisse; deinde longè verifimilius esse eandem mucò, & excrementitiis partium humoribus involutam unà cum istis tandem omnem elabi. Oportet ergò credamus, Italum istum vel Sydenhamum non legisse, vel si legit, contra virum insignem, ejusque de chalybe experimentum præfractè stare voluisse. Mars ergò instructus diversis viribus, adstringendi videlicet & aperiendi, in tubulorum parietes ictus non ita validè impingit, ut fibras convellat, impellat membranas, laceret, infringat, meatus magis magisque quandoque infarciat, abscessus, scirrhus, sanguinis lymphæque profusiones interiores, inflammationes, cruciatus, tormina, aliasque plurimas perquàm molestas, & persæquè lethales inducat affectiones. Hæc enim fabula est, quam ipse auctor inscitè comminiscitur. Non ignoro

Boerhaavium nostrum de virib. medic. pag. 446. edit. ult. Venetæ scripsisse, *chalybem in morbis acutis, ubi vasa sunt constricta, scirrhos insanabiles, aut mortem arcessere*; quam opinionem verbis magnificis nonnulli efferunt, nec ipse improbo: nam cum methodicâ consentit optimè, quæ, uti supra notatum est, omne laxum docet esse adstringendum, omne adstrictum laxandum. At inde non poterat philosophus ille, quem oppugnamus, in universum concludere, usum chalybis semper esse lethalem. Quippe ipse magnus Boerhaavius apertè tradit, esse aliquando salutarem. Ejus autem hæc verba sunt opere citato pag. 445. *In morbis laxissimis virginum chalybs optimè conducit.* Cum scriptoribus iis, quos ante dixi, omnino sentit Hoffmannus, qui docuit, *medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata, commodèque exhibita non ineptè pro specifico, & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin*

sanandam haberi remediis. Nec prætermittendus videtur Pitcarnius, qui tum in affectione hypochondriacâ, tum in mensium suppressione chalybem adhibuit. Consentit Joannes Freindius in Emmenolog. p. 213. Chalybem etiam vi momenti sui vasa potenter aperire; quippe qui corpus validè ponderosissimum sit. Hæc una est ferri proprietas, quam tom. 1. Chem. Boerhaavius agnovit; sic enim habet:

- quarum 1. iterùm suo se distinguit pondere.*
- 2. Minùs simplex præcedentibus, cum manifesta præbeat sulphuris crudi adhærentis indicia, & combustilis veræ materiæ, immo verò & sæpe in flammam vivam convertendæ.*
- 3. In igne fixum quidem, ita tamen, ut fumet, scintillas quasi combustili à materie spargat, pondere assiduo minuatur.*
- 4. Ductile sub malleo, in filamenta distractile, non verò in subtilitatem, quin dehiscat, aut fragilitatem prodat. Durum sonorum*
- 5. Ignitur ante fusionem diu; funditur igne magno, omnium metallorum difficillimè igni-*

rum penitus frigidae aquae tactum fert. 6. Solvitur facillimè omni sale, rubescens cum iisdem, sales solventes facillimè perdit, in scorias consumitur ferruginosas; hinc vis valet a rubigine præservari: 7. facillimè destructibile inter omnia metalla, illicò abit in scorias. 8. Magnete trahitur trahens illum. 9. Corpori humano vi medicato optimum, minùs inde remotum, quàm alia metalla, inque eo ferè solvi potest. Hæc ultima proprietas dilucidè nobis aperit, quantà polleat virtute chalybs in humano corpore ad obstructions ejusdem eliminandas. Quin etiam experientiâ sæpissimè edocti sumus, non solum in obstructionibus, verùm etiam in aliis morbis ejusdem usum esse quàm maximè salutarem. Sanè hæc medicamina, quæ ad genus pertinent adstringentium, in solidas potissimùm partes agunt; & quod mirabile est, in nimiâ solidorum laxitate, post ejus usum virginum color è pallido brevi fit rutilus, roseus; quod

van - Swietenus p. 24. in suis quoque commentariis perspicuè observavit; cum *per ferrum*, ait, *ingestum*, & corporis exercitia augeatur in hac puellâ vis firmarum partium in fluida contenta, incipit tumens subsidere facies, amæno, roseo colore genæ, & labia perfunduntur, redit debitus vigor toti corpori. Et doctissimus Freindius in Emmènolog. p. 213. Nemini quippe obscurum esse arbitror chalybem tum gravitatis suæ momento, tum attenuandi vi obstructa vasa posse aperire; hinc enim sanguinis lenescentis, unde oritur obstructio, cohærentiam tollit; inde humores impetu quodam per capillaria propellit. Ergò neque inflammationes, neque cancri, neque scirrhi enascentur in corpore, si chalybe utamur, quem certissimis documentis innocuum esse deprehendimus. Boerhaavius noster tom. 1. Chem. p. 333. *in homine*, inquit, *præstantem largitur*, & *sinè noxâ ferè medellam*, dum cætera violentiùs agunt. Hæc de chalybe, ejusque usu saluberrimo dicta

fatis esse possunt ad inanem paucorum opinionem convellendam. Nunc de hydrargyro aliqua dicam.

Hydrargyrum volatilitate, fluiditate, gravitateque partium globosarum in minimos canales delatum, propter eorum angustiam, in minimas partes dividitur; unà cum sanguine mixtum ejus massulas ita propellit, ut ipse celeriore motum acquirat; hinc potentiâ quidem suâ premente humores attenuat, effringitque, eosque sibi invicem adhærentes faciliùs per cylindrica conicacque vasa appellit; atque ita vitales & naturales actiones in corpore nostro perficiuntur. Sanè huc tua pertinet, Alberte Haller, docta sententia, qui p. 317. tom. 6. ita scribis: *Ab obstructionibus oriuntur morbi chronici plerique. Sed obstructiones, quatenùs obstructiones sunt, sanantur omnes mercurii viribus.* De quo eleganter Sextus Lucilius in primâ:

○ ○ ○

Oppiani (*Poeta Cilicis*) Opera omnia : de Venatione libri IV. de Piscatione libri V. cum paraphrasi librorum de Aucupio, ex recensione J. G. Schneideri. 8. maj. 1776. *græce & latine.*

Oratio pro crepitu ventris habita ad Patres crepitantes ab Em. Martino, Ecclesiæ Alonenſis Decano. 32. *Cosmopoli* 1768. ex typogr. Societ. PP. crepitantium.

Sibylla Trig-Andriana, seu de Virginitate, Virginum Statu & Jure tractatus jucundus : ex Jure naturali, divino, canonico & civili; Scriptoribus ecclesiasticis & profanis, in gratiam Physicorum, Medicorum, Theologorum & Juridicorum paratus per H. Kornmannum. 8. Coloniae ex typographia Petri Marteau. 1765.

Schœpflini (*Regis Franciæ Consiliarii & Historiographi*) Alsatia illustrata, Celtica, Romana & Francica. in folio majori, 1751-1762. II. Vol. cum 51. magnis Tabulis æri incisis.

— Vindiciæ Celticæ, sive Disquisitio de Patria Celtarum. 4. 1754.

— Commentationes historicæ & criticæ varii argumenti. 4. maj. 1741. *cum figuris.*

Quatuor Tabulæ anatomicæ Uteri duplicis observationem rariorem sistentes, ex Decreto Facultatis Medicæ Argentoratensis in lucem editæ à Georg. Henrico Eisenmanno, in folio sic dicto majori. 1752. *cum fig.*

Vastapani Animadversiones de China china in Synochis putribus. 8. 1783.

Vibius Sequester de Fluminibus, Fontibus, Lacubus, Nemoribus, Paludibus, Montibus, Gentibus, quorum apud poetas mentio fit, Lectionis varietatem & integras Doctorum commentationes adjecit & suas D. Jer. Jac. Oberlinus. 8. maj. 1778.

